

BANKA VE

EKONOMİK YORUMLAR

6

HAZİRAN 1994
YIL: 31
30.000 LİRA
•
AYLIK DERGİ

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Turhan Onur

Ertuğrul İhsan Özol

Prof. Dr. Dünder Sağlam

Prof. Dr. Nuri Uman

Sermaye Piyasası / 33

Doç. Dr. Mehmet Bolak

TCMB'nin Para Politikası ve

Para Programı / 41

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk Çolak

Dış Basından / 51

Doç. Dr. Nilsen Altıntaş

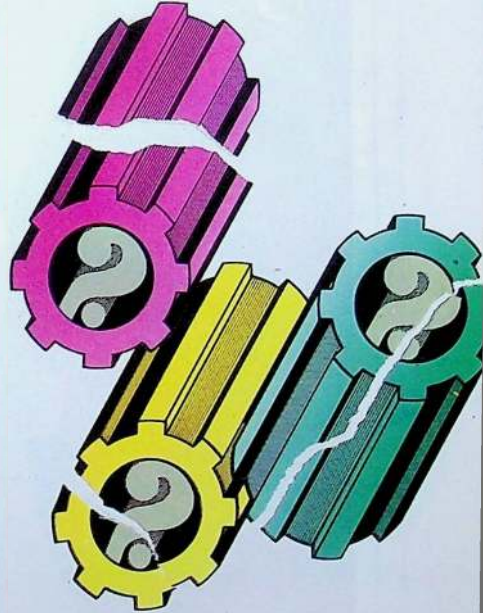
Ekonomik Göstergeler (Dış) / 56

Ayın Ekonomik Olayları / 57

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar / 61

M. Tarık Yaşa

• SANAYİ KESİMİNDE KRİZ VE
• GELECEĞE DÖNÜK BEKLENTİLER

Emlak Bankası Türkiye'de ilk defa

DAR GELİRLİ VATANDAŞLARIMIZA UCUZ KONUT, UCUZ KONUT KREDİSİ

uygulamasına başlıyor.

**BU ANAHTAR
KENDİ EVİNİZİN KAPISINI AÇACAK**

Memurlar, öğretmenler,
işçiler, küçük esnaf, yeni evliler,
kira öder gibi kolayca ev sahibi olmaya
hazırlanın!

EMLAK BANKASI

"Daha Uygar Bir Yaşam İçin"

Denim
by
ordenim[®]

ORTA ANADOLU
TİCARET ve SANAYİ İŞLETMESİ TA.Ş.

Yapı Kredi Plaza Büyükdere Cad. C. Blok Kat 11 80620 Levent İstanbul
Tel: (1) 270 89 79-9 Hat Telex: 26749 Orms Tr Fax: (1) 268 30 70

Fabrika: P.K. 31 Kağıtçı Tel: (35) 362680 Telex: 49540 Fax: (35) 362685

AKSIGORTA

EMEKLİLİK SİGORTASI İLE DE
FARKLIDIR...

akhayat Emeklilik Sigortası

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI SİZE ŞU İMKANLARI SAĞLIYOR:

1 Sigorta süresi sonunda seçime bağlı olarak: EMEKLİLİK İKRAMIYESİ veya EMEKLİLİK AYLIĞI.

2 Ecel veya kaza ile vefat halinde varislere TOPLU ÖDEME.

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI NEDEN FARKLIDIR?

- I. Çifte güvencelidir.
Sabancı Holding güvencesi
Sağlam yatırım güvencesi
- II. Kaynağı bilinen gelire göre % 95 kar paylıdır.
- III. Yalnız emeklilik sigortası değil, aynı zamanda HAYAT SİGORTASI'DIR.
Siz de; sigorta acentenizden herhangi bir emeklilik sigortası değil,
AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI POLİÇESİ isteyin.

AKSIGORTA bir H.Ö. SABANCI HOLDİNG kuruluşudur.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi
BULEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı
ŞİNASİ ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç •
Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay
• Dr. Orhan Altan • Tevfik Altınok • Prof. Dr.
Osman Fikret Arkan • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan
• Prof. Dr. Ömer Faruk Batırel • Dr. Metin Berk
• Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulu-
toğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Yavuz Canevi •
Ege Cansen • Haluk Ceyhan • Mehmet Gün Çalı-
ka • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet
Demirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşı •
A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem •
Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri-
Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre
Gönensay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof.
Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Ha-
lûk A. Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı
• Adnan Başer Kafaçoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S.
Kalin • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılı-
cı • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş •
Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Prof. Dr. Erol Manisa-
lı • Prof. Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan
Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Alp Or-
çun • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özaslan •
M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay Özil-
han • Selâhattin Özmen • Ertuğrul İhsan Özal •
Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya •
Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam •
Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş •
Osman N. Torun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunç-
siper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref
Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ül-
kem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın •
Mehmed Tarık Yaşa • Doç. Dr. Göksel Yücel •
Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel
Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam
Doç. Dr. T. Güngör Uras

Basım-Yayın Danışmanı
M. TARIK YAŞA

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, «Sanayi Kesiminde Kriz ve Geleceğe Dönük Beklentiler» ele alınmaktadır. «Açık Oturum» a katılan değerli konuşmacılarımız, Türkiye'nin içine düştüğü ekonomik bunalımın nedenleri üzerinde genel olarak durduktan sonra, sanayiinin durumunu değerlendirmiyorlar. Ardından «Krizden kurtulmak için neler yapılmalıdır?» sorusunu cevaplandırıyorlar. Bu arada Hükümet'e, sanayicilere, bankalara düşen görevleri belirtiyorlar, değişik önerilerde bulunuyorlar.

Yapılan bulgulara göre; Türkiye ekonomisi, son 15 yıldır güdülen yanlış iktisat politikalarının sonucunda bunalıma girmiştir. Özellikle 1988-1993 arasında ekonominin makro dengelerinde önemli bozukluklar ortaya çıkmıştır. Dış ticaret açıklarının giderek büyümesi ve 1993'de 15 milyar dolar gibi görülmemiş bir düzeye erişmesi, dış dengedeki bozulmanın göstergesidir. Kamu açıklarının giderek artması ve borçlanma gereksiniminin çok büyük boyutlara çıkması ise, iç dengedeki bozukluğu göstermektedir. Kriz geçtiğimiz Ocak ayında döviz fiyatlarında ani bir sıçrama ile açığa çıkmış, banka sistemine güven sarsılınca döviz tevdiat hesaplarında çözüme başlamış, bankalar döviz yükümlülüklerini karşılayamaz duruma düşmüş, bu arada 3 banka batmış, döviz rezervleri azalmış, 3 aylık faizler net % 50 düzeyine kadar yükselmiştir. Hükümet'in aldığı 5 Nisan kararlarıyla getirilen vergi önlemleri ve uygulamasına geçilen kısıtlayıcı para ve maliye politikaları ekonomide talep daralmasına yol açmış, satışlar düşmüş, stoklar büyümüş, banka sistemi kilitlenmiş, kısacası ekonomi durgunluğa girmiştir. Bunalım üretim sektörüne kaymış ve sanayide işten çıkarılmalar başlamıştır. Tam dibe vurmadan Türkiye bu krizden kurtulmak zorundadır.

Dergi'de yer alan diğer yazılarda da, her zaman olduğu gibi, ilginizi çekeceğini sandığımızdan, tümünü okumanız için dileğimizeyiz. Bunun için ayrıcağınız zamanın boşuna harcanmadığını göreceksiniz. Bu arada «TCMB'nin Para Politikası ve Para Programı» başlıklı yazıyı okumanızı özellikle salık veririz.

Saygılarımızla,

Ekonomik Göstergeler (İç)

Haziran/1994

	1991	1992	1993	1994	
				Ocak	Şubat
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	6626.0	7564.0	7759.0	6870.0	5891.0
Banknot Miktarı (milyar TL)	21288.5	36838.1	63103.9	58697.2	64315.1
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL)	22976.1	51528.3	100583.3	118875.4	147604.7
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	13605.4	30983.1	70420.7	88464.9	116846.3
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam Mevduat	114526.6	192987.5	330005.6	293837.0	
Ticarî Kuruluşlar Mevduatı	21615.3	36247.5	56864.2	43749.4	
Tasarruf Mevduatı	57307.2	90906.0	123429.8	123663.2	
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	7293.6	12173.6	19345.2	16807.9	
Vadeli Tasarruf Mevduatı	50013.6	78732.4	104084.6	106825.3	
Mevduat Sertifikası	3389.7	3708.7	3064.2	3162.1	
Resmî Kuruluş Mevduatı	3151.3	6612.9	12591.7	17441.8	
Bankalar Mevduatı	8281.6	20433.0	78407.3	47882.0	
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	20781.6	35079.4	55648.5	57968.6	
Döviz Tevdatı	54083.5	112501.5	214960.2	259227.1	
Toplam Krediler	130749.0	231532.1	433706.9	443793.6	
Tanım	18116.1	39221.8	59155.7	59145.9	
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13579.7	22692.4	42417.3	45888.5	
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	3470.0	5354.0	8817.1	9187.5	
Gayrimenkul	8524.84	16515.5	33615.3	34808.6	
Denizcilik	120.67	66.6	103.1	16.9	
Turizm	1928.64	2431.5	3694.4	4193.0	
Diğer İhtisas Kredileri	269.97	186.1	236.7	237.0	
Ticarî, Sınal, Sair	84739.46	145064.1	285467.1	290316.4	
PARA ARZI (milyar TL)	43395.06	81493.0	132309.0	109177.0	112820.0
FİYATLAR (DİE Toplan Eşya 1981 = 100, Tüketici Fiyatları 1987 = 100)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	805.0	1299.3	2082.2	2192.3	2412.7
Tanım (Genel)	795.0	1186.6	2083.2	2185.0	2436.7
İmalat Sanayii (Genel)	807.8	1320.0	2040.5	2139.0	2361.4
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	957.0	1588.3	2717.2	2837.0	3007.5
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	934.2	1525.0	2626.3	2735.2	2888.7
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	21038.3	22871.5	29429.4	2155.0	3906.1
Dışsatım (FOB)	13597.9	14715.4	15349.4	1317.0	2469.3
İşçi Dövizleri	2819.0	3008.0	2919.0	155.0	310.0

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışı dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M₁) dar tabanlıdır. (4) Toplan eşya fiyatları, 1991 Ocak ayından itibaren «1987=100» olarak verilmektedir.

Ekonomik Yorumlar

AÇIK OTURUM

Sanayi Kesiminde Kriz ve Geleceğe Dönük Beklentiler

KATILANLAR:

- **Turhan ONUR**
- **Ertuğrul İhsan ÖZOL**
- **Prof. Dr. Nuri UMAN**

YÖNETEN:

- **Prof. Dr. Dündar SAĞLAM**

finans kesiminde başlayan kriz, üretim sektörüne kaymıştır; talep enflasyonu, maliyet enflasyonuna doğru dönüşme eğilimi göstermiştir; satışlar düşmüş, stoklar artmış, banka sistemi kilitlemiştir; sanayide işten çıkarma dönemine geçilmiş bulunmaktadır

SAĞLAM — Toplantıya hoş geldiniz. Bugünkü açık oturumumuzun konusu «Sanayi Kesiminde Kriz ve Geleceğe Dönük Beklentiler». Biliyorsunuz, 1994 yılının ilk ayından itibaren Türk ekonomisi bir kriz içine girmiştir. Bu-

nun sebeplerini araştırdığımızda 1987'lere 1988'lerc, hatta daha gerilere inen yanlış iktisat politikalarının bir sonucu olarak görüyoruz. Hepimiz biliyoruz ki 1988-1993 yılları arasında ekonominin makro dengelerinde önemli bozukluklar ortaya çıkmış, dış denge ve özellikle iç denge diyebileceğimiz iki denge de bozulmuştur. Dış denge derken ithalat ve ihracatın, yani dış ticaret açıklarının giderek büyümesi, en sonunda da 1993 yılında bunun 15 milyar dolar gibi görülmemiş bir düzeye erişmesini kastediyoruz. Dergimizde 1994 Yılı Bütçesi ile ilgili olarak bir açık oturum yapmıştık. Biz o açık oturumu yaptığımızda, bu bütçenin nasıl olup da TBMM'nden geçtiği üzerinde tereddütte kalmıştık. Çünkü bütün rakamlar yakın bir gelecekte Türkiye'de önemli bir ekonomik patlamanın olacağını gösteriyordu. Nitekim bu tahminimiz 15 gün sonra gerçek-

leşti ve bildiğiniz «Kara Çarşamba» diye adlandırılan Ocak ayının 19'unda kriz döviz fiyatlarında bir sıçrama ile kendini gösterdi. İç denge derken de kamu açıkları diye söyleyebileceğim kamunun gider ve gelir dengesi önemli ölçüde bozuldu. Borçlanma gereksinimleri de çok büyük boyutlara çıktı. Bu bakımdan 1994 yılı için hazırlanan bütçe gerçekten parlamentoya sunulacak bir belge niteliğinde değildi. Bu Hükümet 192 trilyon TL'lik bir açıkla ve bunu açıkça beyan ederek bütçesini Meclis'e takdim etmişti. Çare bulacak yerde bu açığı ifade ile yetinmişti.

1994 yılının ilk aylarında kriz hızlanarak devam etti. Hepinizin bildiği gibi ilk ayda dövize hücum sonucunda, dolar fiyatları 40 bin liraya kadar yükseldi. Halkın bankalar sistemine olan güveninde önemli yıpranmalar meydana geldiği için kısa bir zamanda döviz tevdiat hesaplarında çözülme başladı. Böylece uzun süredir korkup açıklamaktan çekindiğimiz olay gerçekleşti. Halk yavaş yavaş dövizlerini yastık altına saklamak suretiyle ferdi olarak kendisini güvence altına alıyordu. Ancak, bu yolla ulusal ekonomi önemli bir kanama içine giriyordu. Herkes kendi çıkarlarının peşinde koşarken ulusal ekonomiye zarar veriyordu. Nitekim uzun yıllar boyunca biriktirdiğimiz döviz rezervlerimiz Hükümete göre 3-4 milyar dolar, ana muhalefet liderine göre 7 milyar dolar azalmıştı.

Bazı bankalar döviz yükümlülüklerini karşılayamaz duruma düştüler. Bunun sonucunda hepimizin bildiği gibi üç banka battı. Faizler hele şu geçtiğimiz günlerde, hazine bonusu üç aylık faizle-

ri % 50 net düzeyine yükseldi. Yıllık bazda % 406 gibi sanayi sektörünün dayanabileceği sınırların çok üstüne çıktı. Şimdi durum bu vaziyette iken finans kesimindeki krizin yavaş yavaş reel sektöre kaymakta olduğunu görmekteyiz. Yani kriz üretim sektörüne kaydı. Bugünkü açık oturumun konusu, finans kesiminde başlayan krizin yavaş yavaş reel sektöre yani üretim yapan fabrikalara ve istihdam sağlayan tesislere doğru uzanmasıdır. Kriz, iktisadi bir deyimle, talep enflasyonundan bir maliyet enflasyonuna doğru dönüşme eğilimi göstermiştir. 5 Nisan tedbirleri diye Hükümet'in aldığı vergi önlemleri, kısıtlayıcı para ve maliyet politikaları sonucunda bugün ekonomide büyük bir talep daralması, satışlarda şiddetli bir düşme ve ekonomide bir durgunluk görmekteyiz. Stoklar büyümüş, banka sistemi kilitlenmiştir. Düşününüz, 1993 yılını iki trilyon TL'yi aşan bir kârla kapatan Tofaş gibi bir müessese, aradan 4-5 ay geçtikten sonra, 2400 kişinin işine son vermek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Ben size bunları bir özet olarak takdim ediyorum. Sanayide bugün maliyeti artıran temel faktörler etkilerini tam olarak sürdürmektedirler. Döviz kurunun artması dolayısıyla ithal girdileri kullanan işletmelerde büyük bir maliyet artışı olmuştur. Faizler çok yüksek boyutlara çıkmış, dolayısıyla faiz faktörü de çok yüksek bir maliyet faktörü olarak belirmiştir. Geçmişte alınmış olan dış borçlar yeni kurla değerlendirildiğinde, kur farkları sorunu tekrar 1980 yıllarındaki gibi ortaya çıkmıştır. Bu arada işletmenin kullanmakta oldu-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukandaki fotoğrafta, soldan sağa doğru: Ertuğrul İhsan Özal (Eski Hazine ve TUSİAD Genel Sekreteri), Prof. Dr. Nuri Uman (Boğaziçi Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğretim Üyesi), Turhan Onur (Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları A.Ş. Eski Genel Müdürü, Erensan Isı Sanayi A.Ş. Yönetim Kurulu Üyesi) ve Prof. Dr. Dündar Sağlam (İktisatçı); «Sanayi Kesiminde Kriz ve Geleceğe Dönük Beklentiler» konulu toplantıda bir arada görülmüyorlar.

ğü benzin gibi kamu mal ve hizmetlerine yapılan son zamlar maliyetleri arttırmıştır. Bu arada Hükümet'in çıkardığı son vergi yasaları ile işletmeler ağır bir vergi yükü altına sokulmuştur. Yani Net Aktif Vergisi, Ekonomik Denge Vergisi, peşin vergi, düşünün işletmenin üstündeki vergileri... Ayrıca, Emlak Vergisi de var. Onu da ek Emlak Vergileri ile birlikte düşündüğümüzde, işletmelerimizin görülmemiş boyutta bir likidite ihtiyacı içinde olduğu muhakkaktır.

Şimdi benim yaptığım bu makro açıklamalardan sonra sizlere söz vermek istiyorum. Sayın Özal, TUSİAD gibi bir kuruluşun uzun yıllar Genel Sekreterliğini yaptınız. Geçmiş tecrübelerinizin ışığında bu krizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizin fikirlerinizi alalım, buyurun.

piyasa ekonomisinde makroekonomik dengenin son derece önem taşıdığına bizim politikacılarımız anlamamışlardır; ayrıca piyasa ekonomisinin geleceğinin prodüktif yatırımların yapılmasına ve artarak devam etmesine bağlı olduğu gerçeği hiçbir zaman önemsenmemiştir; uygulamayı yürütmekte olan kadrolar yetersizdir;

ÖZOL — 1980 yıllarında TUSİAD'ın da öncülüğü ile başlayan piyasa ekonomisi politikaları, iş başına gelen hükümetlerin yetersizlikleri veyahut da bcceriksizlikleri yüzünden maalesef bu-

gün iç ve dış ödeme buhranı ile sona ermiş bulunuyor. Ben işi biraz geriden alacağım. Meseleyi tam perspektifi ile görebilmek, ona göre gerekli önerileri yapabilmek için. Geçen şu son 10 seneye baktığımız zaman, acaba hangi konularda hatalar yaptık? Yani bu sıkıntular nerede başladı? Bunlara gayet kısa olarak temas etmek istiyorum.

Bir defa ilk alacağımız ders kanaatime, piyasa ekonomisinde makroekonomik stabilitenin son derece önemli olduğunu bizim politika mercilerimiz anlamamışlardır. Çünkü makroekonomik stabilite olmadan hiçbir ülke kalkınmasını yapamamış, gelişmişler grubuna terfi edememiştir. Ve globalizasyon hedeflerini gerçekleştirememiştir. Bu işin ABC'sidir. Evvela bunu sağlayacağız. Hemen arkasından ikinci olarak söyleyeceğim husus, piyasa ekonomisinin geleceğinin prodüktif yatırımların yapılmasına bağlı olduğudur. Özellikle bunların belirli bir seviyede artarak devam etmesi gerektiğinin hiçbir şekilde anlaşılammış olmasıdır. Dikkat ederseniz, son 10-15 seneye baktığımızda, prodüktif yatırımlar devamlı bir düşüş izlemiştir. Ne yazık ki, gelen politikacılar hep bir öncekini aratmışlardır. Maalesef bu seçim ekonomileri dediğimiz, ya da popülist politikalar dediğimiz politikaları izleyen herkes birbirini itham etmekle vakit geçirmiş, sanayicilerin feryatlarına kimse kulak asmamıştır. Buna karşılık «Yalılarınızı satın.», «Şunu yapın, bunu yapın.» şeklinde öneriler yapılmıştır.

Üçüncü olarak hangi konularda hata yaptık diye baktığımız zaman, piyasa ekonomisini yönetecek kadro ve kuruluşların tespit ve yetiştirilmesi hiç ciddi-

ye alınmamıştır. Yani Türkiye'de makro politikaları yürüten, piyasa ekonomisi uygulamalarını yürüten kadrolara baktığımızda; Türkiye'nin büyük bir yetersizlikle karşı karşıya olduğunu anlarız. Aynı konuda birkaç ülkeye baktığımızda, Fransa'da, Almanya'da, İngiltere'de nasıl ekipler yürütüyor bu politikaları diye mukayese ettiğimizde; ortada hayret edilecek bir boşluk görüyorsunuz. Belki de bence işin en acı tarafı bu. Bildiğiniz gibi bu boşluk «prens» adı verilen dışarıda yetişmiş bazı kişilerin yurda çağırılmasıyla doldurulmak istenmiştir. Bu da tabii tutarlı bir politika içerisinde yapılmadığı için, zaman zaman bazı parlak kişiler gelmiş ve faydaları olmuştur ama, toptan olarak baktığınız zaman, fazla bir şeyin değişmediğini görüyorsunuz.

işçi - işveren ilişkileri modern anlamda ele alınamamıştır; seçim ekonomisi uygulamaları sürüp gitmektedir

Dördüncü olarak, piyasa ekonomisi içinde işçi - işveren ilişkileri modern anlamda ele alınamamıştır. Bundan kastım, bizdeki işçi - işveren ilişkileri, tarihi bir perspektif içerisinde gelişmiş, bugüne gelmiştir. Dünyada başarılı modeller varken, örneğin Pasifik modeli gibi, Alman modeli gibi, uzlaşmaya giden modeller benimsenip uygulamaya konulamamıştır. Bu iki modelin varlığı ciddi olarak incelenip, bunların Türkiye'ye aktarılması düşünülmemiştir. Yani bir kişi çıkıp da; «Beyler bu işçi - işveren ilişkileri çok kötü gidiyor. İsterseniz eski ilişkilerimizi sıfırlayalım, bu işi yeni-

den kuralım.» dememiştir. Çünkü her gelen hükümet işçi - işveren mevzuatında bazı maddeleri değiştirmek istemiş, işçilerin muhalefetiyle karşılaşmış, yahut işverenin muhalefetiyle karşılaşmış, bu konuda bir yere varılamamıştır. Oysa işçi - işveren ilişkileri piyasa ekonomisinin lokomotifidir. Bunu halletmediğiniz takdirde fazla bir netice alamazsınız.

ERTUĞRUL İHSAN ÖZOL

Beşinci olarak, politikacıların kapalı ekonomi döneminde usul haline getirdikleri seçim ekonomisinin sürüp gitmesidir. Partiler yapılması gereken reformları sürekli ertelemişlerdir. Kapalı ekonomi döneminde erteleyebilirsiniz, fazla zararı olmaz. Çünkü ekonomide bir sürü parametreyi sabit tutuyorsunuz. Ekonomi bunun sıkıntılarını görmez. Ama piyasa ekonomisinde her geciktiğiniz günün yaşamsal önemi vardır. Burada hükümetler büyük hata yapmışlardır.

Altıncı olarak, işçilere piyasa ekonomisi döneminde ne gibi avantajlar sağlayabilecekleri yeterince anlatılmamış, izah edilmemiştir. Ben şahsen konuşmak üzere işçi kuruluşlarına gittiğim zaman, veya bir seminere katıldığım zaman, işçilerin büyük ithamı ile karşılaşım. TÜSİAD'ı âdeta bir düşman gibi görüyorlardı. Hatta ben bu durumu zamanın Başbakan'ına naklettiğim zaman, onlarda bu endişeyi görmedim. O zaman rahmetli Turgut Özal'a ben demişim ki; «İşçilere piyasa ekonomisini yeterince izah etmiyorsunuz. Özelleştirme nedir? Niçin yapılmalıdır? İşçilere ne gibi yarar getirir?» «Biz anlatıyoruz, artık bunlar anlaşıldı.» falan şeklinde cevap vermişti. Fakat görüyorsunuz işte, bugün dahi özelleştirmenin karşısında olan işçi kuruluşları vardır. Kendilerine bunun yarar getireceği kanaatinde değildiler.

Diğer önemli bir hata, ekonomide işlemler giderek dövize endeksli hale geldiği halde, bunun ileride ekonominin başına ne gibi felaketler getireceğinin nazara alınmamış olmasıdır. Hatta bazı saf yöneticiler, bunu bir başarının işareti gibi görmüşlerdir. «Herkes cebinde dolar taşıyor, dolarla işlemler yapılıyor, bunda üzülecek hiçbir şey yok.» diye düşünmüşlerdir. Alış veriş için döviz gişeleri kurulmuş hatta bunlar teşvik edilmiştir.

SAĞLAM — Döviz tevdiat hesaplarını açıp buradan istenilen ülkelerle transfer yapmak serbest bırakılmıştır.

ÖZOL — Enflasyon da durdurulmayınca, değer kaybetmemesi için varlıklarını hemen dövize çevirmeye başlamışlardır. Ki bu bir yerde ekonomi poli-

tikasının başarısızlığının bir ifadesidir. Bence diğer bir konu, hükümetler tarafından ekonomik kararların ciddi bir ekonomik heyetin süzgecinden geçirilmemiş olmasıdır. Burada güven unsurundan mahrum kalmıştır. Mesela bugün Amerika'ya bakarsanız, hükümetin önemli kararları ciddi bir ekonomist grubun imzasından çıkmaktadır. Nasıl ki bir hukuk müşaviriniz vardır imzalar, veya bir idareci grubu vardır imzalar; aynen onun gibi. Bizde çoğu ekonomik kararlar ciddi bir ekonomist grubun süzgecinden geçirilmeden alınmıştır. Bir bakıyorsunuz, bazı gün kararlar alıyorlar, aldıkları karar belki bir hedef nazara alınırsa doğru, fakat diğer hedefler nazara alınırsa son derece mahzurlu. O bakımdan gelir dağılımını bozan çok yanlış kararlar alınmıştır. Bunların ileride ekonominin başına neler getireceği hesaplanmamıştır.

Dokuzuncu bir husus, parlamentomuz hükümetin ekonomik kararlarını ciddi bir süzgeçten geçirmemiştir. Hatta bu gevşekliğe işaret eden OECD teşkilatının, Türkiye'nin altına imza koyduğu bir kararındaki; parlamentoların hükümetleri yakından kontrol etmeleri, hatta üçer aylık faaliyetleri denetleyerek ona göre tavsiyelerde bulunmaları, gerekirse bunu daha da ileriye götürerek özel araştırma grupları kurmaları gibi önerileri dikkate alınmamıştır. Benim müşahadem, OECD kararlarına imza attığımız halde, parlamento mensuplarının bundan haberleri bile olmadığıdır. Parlamentosunun hükümetin icraatından bu kadar uzak kalması, şayanı hayret bir durumdur.

En son olarak da özel sektör kuru-

luşlarının tutumundan söz etmek istiyorum. Bunların, hükümetlerin yanlış politikalarını tespit ederek, aralarında işbirliği, koordinasyon yaparak, gerek Ankara'da gerek başka yerlerde, birlikte temsili mümkün iken; birbirleriyle bir nevi kişilik yarışmalarına girmişlerdir. Ve hükümet maalesef özel sektör karşısında serbest kalmıştır. Yani özel sektör kuruluşları, yasal kuruluşlar veya gönüllü kuruluşlar, yeterince hükümet üzerinde baskı yapamamışlardır. Ve bu yüzden politikacılar serbest kalmışlar, hata üzerine hata işlemişler ve bunları önlemek mümkün olamamıştır.

SAĞLAM — Nitekim bugün Türkiye Odalar Birliği Başkanı ile TÜSİAD arasında, Odalar Birliği Başkanı'nun açtığı anlamsız bir savaş var. Hâlâ da devam etmektedir.

ÖZOL — İş çevrelerinin, kuruluşların, örgütlerin devamlı ikazlarına rağmen politikacı pervasızlığını devam ettirmiş; son 15 seneye bakarsak, her sene artan bir şekilde devamlı erteleyerek krizi bugüne getirmiştir. Böyle bir krizin doğacağı gayet tabii idi. Son beş seneden beri söylenmekte idi. Şu anda fabrikalar kapanıyor, bir sürü adam işsiz kalıyor, rantıye sınıf bu krizden hiç etkilenmiyor, hatta daha da memnun kalıyorsa, bunun sorumluluğu şüphesiz hükümetlere, dolayısıyla politikacılar düşmektedir. Sanayici ve işçi ağlamaktadır. Çalışan kesim, işçi-işveren ağlıyor. Bankalar, belki taahhütlerine dikkat etmedikleri için sıkıntıya girdiler, ama Hükümet onlara bazı çözümler getirdi. Buna mukabil fatura bugün sanayici ve işçiye çıkmış görünüyor. Böyle bir

politikacı grubunu dünyanın hangi ülkesine koyarsanız koyun, o ekonominin son derece başarılı olsa da, bu politik anlayışla kısa zamanda batırılması mümkündür. Binaenaleyh bizim elimizi başımıza koyup düşünmemiz gereken konu budur. Politikacıyı bu yanlışlıktan vazgeçirmek lazımdır. Bu yanlışlığın tekrar etmemesini sağlamak lazımdır. Çünkü bugün bu krizden çıkmış olsak bile, yarın gelecek bir poliükacının, aynı hataları yapıp yapmayacağından emin değiliz. Bu bakımdan ben, bazı kişilerin «Anayasal İktisat» dedikleri tedbirleri yakından incelememiz ve hatta bütçe denklığı ile alakalı, iç ve dış borçların yüksekliği ile ilgili, para basımı ile ilgili bazı konuların hukuki bir çerçeveye oturtulması ve bunların dinlenmemesi halinin bir ekonomik suç oluşturması gibi konseptleri tartışmamızda yarar görüyorum.

SAĞLAM — Teşekkür ederim Sayın Özol. Geçmişte gerçekten çok büyük hatalar yapıldı ve hâlâ da bu hataların yapılmasına devam ediliyor. Gelir dağılımı rantıye sınıfının lehine değiştiriliyor ve buna devam ediliyor. Hele Hükümet'in çıkardığı % 50 net faizli bonolar bütün sanayicileri karamsarlığa itmiş bulunmaktadır. Böyle bir ortamda işletmeler bu kriz karşısında ne yapabilirler, ne gibi önlemler geliştirebilirler? Türkiye'nin bu makro ortamında kriz halen dibine vurmuş mudur? İşletmeler ne gibi araçlar geliştirebilirler? Krizin aşılması için Hükümet ne gibi önlemler alabilir? Sayın Uman, bu konularda sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

türkiye'nin nasıl bir sanayileşme politikası izleyeceği henüz tam olarak tespit edilmiş değildir; uzun vadeli plan yapma alışkanlığı olmadığından, günlük girişimler zayıf sanayiler yaratmış; bunların dış dünya ile rekabet edebilir ölçüklere getirilebilmeleri, yeni teknolojileri alabilmeleri, modern işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri mümkün olamamıştır

UMAN — Sayın Sağlam ve Sayın Özol Türkiye'nin genel bir ekonomik çerçevesini çizdiler. Dediğiniz gibi Türkiye belki de tarihinin en ağır krizini yaşamaktadır. Bunun henüz bütün boyutlarıyla ortaya çıktığını söylemek de mümkün değildir. Ben makro konulara fazla girmek istemiyorum ama, bu krizin boyutları, esas itibarıyla Türkiye'nin son 20 yıldır izlediği politikalarda yatmaktadır.

Birincisi, Türkiye'nin nasıl bir sanayileşme politikası izleyeceği henüz tam olarak tespit edilmiş değildir. 1970'lere kadar, 1970'lerin sonuna kadar Türkiye ithal ikamesi ile sanayileşme stratejisi uygulamış, dışarıdan ithal ettiği malları içerde yaparak mümkün mertebe kendi kendine yeterli olacak bir poliükayı izlemiştir. Bu politika çizilirken, ülkenin belli bir süre sonra dış rekabete açılabil-

leceği ve mukayeseli avantajlarının nerede olduğu çok iyi saptanmalı idi. Ve genellikle de uzun vadeli plan yapma alışkanlığımızın hep kağıt üzerinde kalması nedeniyle sanayileşme konusunda yapılan atılımlar, zayıf sanayiler yaratmış; ama bunların dış rekabet karşısında veya dış dünya ile rekabet edebilir ölçeklere getirilebilmesi, o teknolojileri alabilmesi, o büyüklükte kurulması, kuruluş şekliinden yönetim felsefesine kadar modern işletmecilik anlayışının içine girilmesi mümkün olamamıştır. Bu, kuruluş için doğru olan bir yaklaşımdır. Ama bunun uzun süreli belli bir politika içinde çizilerek rekabete açılabilir bir endüstri haline getirilmesi yapılamamıştır.

Petrol krizi ve 1970'lerin sonunda döviz krizinin yarattığı baskı sonucunda 1980'li yıllarda Türkiye'de birdenbire; en büyük sorunun döviz sorunu olduğu, dolayısıyla herkesin bir ihracat seferberliğine girişmesi gerektiği ve Türkiye'nin uzun vadeli bir sanayi yapı değişikliğinden çok, o günkü günlük kısa vadeli döviz ihtiyacını karşılayabilecek yüksek kur ve aşırı teşvik politikaları izlemesi gerektiği kabul edilmiştir. Bu gelişme o günkü yönetimin veya o günkü politikaları belirleyen kişilerin keyfi tercihleri veya belli baskı gruplarının tercihleri yönünde olmuş ve sistematik olarak «Türkiye nasıl bir sanayileşmiş ülke olacaktır? Hangi sektörlere ağırlık verecektir?» gibi sorular cevapsız kalmıştır.

SAĞLAM — Sayın Uman, bir noktayı eklemek istiyorum. Sanayileşme konusunda söylediklerinize ben de katılıyorum. Fakat bu konuda teoride iki görüş var, biliyorsunuz. Özal Hükümeti'nin

yıllar boyunca izlediği politika, zannediyorum bu birinci görüşe uygundur. Yani, birinci görüş şudur: Devletin sanayileşme diye bir politikası olamaz. Rekabet vardır, globalizasyon vardır. Devletlerin özel bir endüstriyi belirli araçlarla teşvik etmesi doğru değildir. Bunları dünyadaki normal rekabet koşulları belirler. Bu görüşün ciddi savunucuları da vardır. Hatta IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar da bu türlü bir sanayileşme politikasını benimsemektedirler. Merhum Turgut Özal ve diğer birçok görüş sahibi de bu politikanın uzun yıllar savunucusu olmuştur. Biz Türkiye'nin sanayileşme stratejisi veya politikası dediğimiz zaman, belirli endüstrilere öncelik vermek ve onları teşvik etmenin gerekli olduğuna inanıyoruz. Geçmişte Japonya, Güney Kore gibi ülkeler bu yolla sanayileşmişlerdir.

UMAN — Şunu söylemek istiyorum. Eğer bir ülke zirai toplumdan sınıai topluma geçme aşamasında ise; ve o ülkede altyapı yatırımları yapılmamış, ucuz elektrik, ucuz haberleşme, ucuz ulaşım, eğitilmiş işgücü ve dışsal ekonomilerin yarattığı endüstriyel bölgeler doğmamış ise; o zaman bu işleyişi tamamiyle serbest piyasalara bırakmak, işi tesadüfe havale etmek demektir. Genellikle böyle bir ortamda yapılacak sanayi de montaj sanayiidir. Çok kısa ömürlü olacaktır ve belli bir şekilde o günkü konjonktürde kârlı olan bir iş başlayacak ve konjonktür değiştiği zaman da yok olacaktır. Buna karşılık bu aşamaları geçmiş olan gelişmiş ülkelerde elbette sanayileşme politikası olmaz. Ancak, o ülkeler kendi avantajlarını koruyan politikalar izlerler. Bugün en gelişmiş ülke olan Amerika'nın izle-

diği politikaya bakın, Japonya karşısın-
da verdiği savaşı düşünün, ne kadar ko-
rumacı olduğunu, ne kadar müdahaleci
olduğunu ve kendi ekonomisinde yarat-
tığı işsizliği düşünerek Türk endüstrisi-
ne tekstilde koyduğu kotayı hatırlayın.
Hatta Merhum Turgut Özal'ın «Ben
yardım istemiyorum. Ben ticaret istiyor-
um.» diye gittiği halde bunun bir cevabı
bulamadığını görüyoruz. Böyle bir
ortamda Türkiye'nin bu yolu terk etme-
si demek, Türk ekonomisindeki kaynak-
ların veya imkânların tesadüflere bira-
kılması demektir. Onun için ben Türki-
ye'deki bugünkü sanayi krizini sadece
finansal yapıda doğan veya son 3-5 se-
nenin bir sonucu değil, yıllarca bir sana-
yileşme politikası izlenmemesine bağlı-
yorum. Burada ben iki tane olay görüyö-
rum:

PROF. DR. NURİ UMAN

Türkiye'nin sanayileşmesinde ön-
derlik yapmış, eleman yetiştirmiş ve bir

yere gelmiş olan kamu sektörünün, bel-
li bir tarihten itibaren, teknolojiyle ve
yeni yatırımlarıyla ve finansman yapısy-
la ihmal edildiğini ve onların bir nevi
çürümeye terk edildiğini görüyoruz. Bu
birinci olay. Bir zamanlar ekonominin
lokomotifi olan, sürükleyen kuruluşlar
şimdi ekonomiye ağır bir yük olmuşlar-
dır. Bu kuruluşların belli aşamalarda re-
habilitate edilip düzeltilmesi mümkünken
bunlar ihmal edilmiştir.

İkincisi, özel sektöre belli hedefler
verip, belli teşvikler sağlayarak onların
uzun vadeli yapılanmaya yöneltilmesi
mümkün olamamıştır. Tabii teşviklerin
zaman içinde azaltılması suretiyle kuru-
luşların uluslararası rekabete açılması
gerekirdi. Biz 1980'lerde bu ikisini de
yapmadık. Bir taraftan İktisadi Devlet
Teşekkülleri'ni kendi kaderlerine terk
ettik. Ve bunların özellikle finansman
darboğazına girmelerini sağladık. Bu
kuruluşların sermaye artırımları yapı-
lmadı, teknolojik ve yenileme yatırımları
yapılmadı; bunlar bir anlamda artık
dinazor dediğimiz fosilleşmiş kuruluşlar
haline dönüştürüldü.

ONUR — Ben bu arada kısa bir
açıklamada bulunabilir miyim? KİT'ler-
de çok uzun süre çalışmış bir kişi ola-
rak. KİT'ler gerçek anlamda teknoloji
bakımından çok çok geri kaldı. Yer se-
çimleri iyi yapılmadı. Artık bu kuru-
luşların bugün organize edilmeleri müm-
kün değildir. KİT'lerin bu duruma düş-
melerinin iki önemli sebebi vardır. Bi-
ri, politikacıların oraya gereğinden çok
fazla adam yerleştirmesi; ikincisi, toplu
sözleşmelerde ücretlerin umulanın üs-
tünde artması. Özel sektörde ise patron
bilinçli olarak elemanları değiştiriyor.
Eleman değiştirilmesi işletmeye bir ta-

raftan daha genç, daha eğitimli kabul edilebilecek kişilerin girmesini sağlarken, öbür taraftan da ücretlerin makul seviyeye inmesini sağlıyor. Ben bunları Makine Kimya'da, Türk Traktör'de ve Ereğli Demir Çelik'de, ayrıca İstanbul'daki üç tane fabrikada yönetim kademelerinde bulunarak yaşadım. KİT'lerde bugün ücretler İstanbul'daki büyük özel kuruluşların dört mislidir. Verim onlara nazaran beşte birdir. Ve kamu kuruluşlarında çalışanların hepsi yaşlanmış insanlardır. Her türlü çalışma güçleri sıfıra inmiştir.

UMAN — Ben sizin bu görüşlerinizi yüzde yüz katılıyorum. Ama KİT'lerin ciddi olarak 1960'larda masaya yatırıldığını, 1964'den 1968'e kadar reorganizasyon çalışmalarının yapıldığını, 1970'lerde aynı çalışmaların daha hızlı olarak tekrarlandığını biliyorum. Ancak, bu çalışmaların hiçbirini hayata geçirilmemiştir. Tabii 30 senelik bir birikimin sonucunda, o gün işe yeni başlamış bir işçi bugün emeklilik yaşına gelmiş oldu. Yapılması gereken şu idi. Yaşayabilen olan, 1967'de kurduğumuz bir KİT'i eğer bu felsefe ile yürüterek, geliştirerek bugünlere getirseydiniz, bugün herhalde kapatma teklifini getiremezsiniz. Devlet bu kuruluşları politik bir yatırım olarak görmüştür. Bunların hangisi elimine edilecektir? İktisadi Devlet Teşekkülleri politikadan nasıl arındırılacaktır ve gerçek profesyonel yönetimin emrine nasıl verilecektir? 1970'lerde yapılan raporlarda bu çok açık olarak belirtildi. Holding şemaları kuruldu, holding sistemi getirilmek istendi. Fakat bunların hiçbirisi yapılmadı. O günden bu yana hiçbir iktidar, gerek sağ iktidarlar, gerek sol iktidarlar,

gerekse askeri hükümetler olsun; buraya geçilemedi.

ONUR — Bu arada bir noktaya daha işaret etmek istiyorum. Geçmiş dönemlerde KİT'lerin geri kalmalarının sebebi kanaatimce Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin tutumudur. O yıllarda Makine Kimya'da idim. Yapacağınız herhangi bir modernizasyon çalışması veya ilave bir yatırım için konu bütün ilgili kademelerden geçiyordu. Fabrika müdürü, genel müdür, yönetim kurulu; ondan sonra Sanayi Bakanlığı... Daha sonra DPT'ye gitmek, yıllık programa girmek gerekiyordu. DPT o kadar detaylara giriyordu ki, bir küçük yatırımın yapılması için en az iki yıl gerekiyordu. Yatırımın yapılması 2-3 yıl geriye atılınca, gereksiz hale geliyor. Çünkü ticaret hayatında, sanayide karar vereceksin, uygulayacaksın ve para kazanacaksın. Aradan 3-4 yıl geçtiği zaman sonuç alamıyorsunuz. Burada bürokrasinin ve DPT'nin tutuculuğu rol oynamıştır.

ÖZOL — Aslında 1980 kararları bir stabilizasyon programı şeklinde hazırlanmıştı. Bu daha sonra TÜSİAD'ın ısrarı ile bir kapalı ekonomiden piyasa ekonomisine dönüşüm modeli haline getirildi. Biz bu arada 1980'lerde, Hükümet'e kamu iktisadi kuruluşlarının piyasa ekonomisi sanayilerine transformasyon planının yapılmasını istedik. O tarihlerde Özal Hükümeti'nden aldığımız cevap; «Biz şimdi bunu yapmaya başlasak 10 sene sürer. Çalışmalar o kadar yavaş gider ki, hiçbir zaman biz bunu sonuçlandıramayız. Onun için biz bir taraftan yaparız, bir taraftan düşünürüz, o şekilde bir sonuca varırız.» şeklinde ol-

muştur. Sayın Uman'ın fikirlerine tamamen katılıyorum. Japonya'daki MITI örneğinde olduğu gibi, böyle kendi haline bırakılırsa, sanayiler şuna dönüyor. Mesela olimpiyatlara güreşçi götüreceksiniz. İşi kendi haline bırakırsanız, ya hiç kimse çıkmaz, ya da birkaç kişi çıkabilir. Aynı onun gibi. Yani ülkenin doğal kaynaklarına göre hangi endüstrileri kurabileceksiniz? Bunu hükümetin nezaretinde bir grup çalışır da, MITI gibi, planlar ve uygularsa, daha çabuk netice alıyorsunuz. Biz bunu önerdiğimiz zaman, maalesef Hükümet'ten bir tek görüş gelmedi.

SAĞLAM — Burada önemli bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum. Japonya'daki SONY şirketinin Başkanı Akio Morita'nın geçenlerde ABD'nin ünlü ekonomi gazetelerinden birisinde bir yazısı çıktı. Bu yazı Dünya gazetesinde yer aldı. Adam kısaca; bugünkü değişken kur sisteminin sanayicinin öngörülerini ve geleceği planlamasını engellediğini, bunun uluslararası spekülâtif fon akımlarına yol açtığını, toplumun kaynaklarını spekülasyonun peşine takılmış balonlar haline getirdiğini, toplumun en değerli insanların finans kesiminde spekülasyon yönetiminde istihdam edildiğini ifade ediyordu. Bu dalgalı kur sistemin tekrar gözden geçirilmesi için beş sanayileşmiş ülkeye sabit kur sistemine dönüş için teklifte bulunuyordu. Demek oluyor ki bizim gibi gelişmekte olan bir ülkenin sanayileşmesini uluslararası rekabetin çözmesini beklemek doğru bir yöntem olamaz. Her sorunu rekabet, arz ve talep mekanizması çözer diye bir görüş doğru değildir. Buyurun Sayın Uman.

UMAN — Tabii ben burada konu-

muza dağıtmak istemiyorum. Esas itibarıyla şunu söylemek istiyorum. Türkiye 1980'lerden sonraki son 10 yılda yapılan işlemlerde sanayileşme için gerekli olan altyapıdaki üç veya dört konuyu tam olarak ortaya koyamamıştır. Ve ekonomik krizin hazırlayıcısı olmuştur. Bunlar şunlar: (1) Sözlerimin başında da belirttiğim gibi, ciddi bir sanayileşme politikası ve hangi alanlarda, ne şekilde yatırım yapılacağı, neye öncelik verileceği konusunda, dünyanın genel konjonktürünü de dikkate alarak, ülkenin koşullarını da dikkate alarak bir yönlendirme yapılamamıştır. (2) Türkiye'nin kaynakları kıt, sermayesi yetersizdir. Yetersiz olan sermayenin artırılabilmesi için iç tasarrufa gidecek yerde, Türkiye tüketimi özendirme yolunu seçmiştir. Ve iç tasarrufu artırmayı dolaylı yollarla yapmıştır. Bunlardan bir tanesi, ücretlerin dondurulması veya askeri dönemde uygulanan hususlar; ikincisi, haksız bir vergi olan enflasyon vergisinin sürekli uygulanmasıdır. 1980 ile 1990 arasındaki ortalama enflasyon Türkiye'de % 50'nin üzerindedir. (3) Türkiye'de her kıt kaynağın fiyatını serbest bırakamazsınız. Türkiye'nin serbest faiz politikasına geçmesi, sanayileşmesinde en önemli engellerden birisi olmuştur. Serbest faiz politikasıyla birlikte yatırıma gidecek kaynakların spekülâtif alanlara gitmesi sonucunda ekonomi rant ekonomisine dönüşmüştür.

SAĞLAM — Sayın Uman, eğer yanlış anlamıyorsam şunu demek istiyorsunuz. Çünkü 1980 yılında meşhur Temmuz Kararnamesi ile faizler birdenbire serbest bırakılmıştır. Temmuz Kararnamesi'nden önce kredi faizleri yüzde 20 dolayında iken birden bu faizler %

50'ye yükseltmiştir. O günlerde Merhum Özal'ın bir sözünü hatırlıyorum. «Yüksek faiz politikası yoluyla ülkede gelir dağılımını düzelterek. Tasarrufu artırıp mevduat sahiplerinin durumunu iyileştireceğiz.» diyordu. Oysa iktisat teorisinden çok iyi biliyoruz ki, tasarruflar faizden çok gelirin bir fonksiyonudur. Gelir dağılımını yüksek faiz politikası ile iyileştiremez aksine bozarsınız. Yüksek faiz politikası enflasyonla mücadelede kısa dönemli bir politikadır. Uzun dönemde, yüksek faiz ekonomiyi tahrip eder.

ONUR — Şimdi bakınız, orada bir nokta var. Faizi öyle düşük tuttuğunuz zaman, banka müdürleri birer kral olur ve kredi alma bir rüşvet mekanizması haline gelir. Nasıl teşvikler Türkiye'de çok büyük bir rüşvet alma ve adam kayırma politikası yarattıysa, bu da öyledir. Ben teşviklerin yararlı olduğu kanaatinde değilim.

SAĞLAM — Ben 1980'de aniden ve ölçsüz olarak uygulamaya sokulan yüksek faiz politikasının ekonomiyi zararlı oluşundan söz ediyorum.

UMAN — Ben orada şunu söylemek istiyorum. Bir vahşi liberalizmin, hiçbir kontrolün olmadığı bir faiz yarışının ekonomiyi çıkmaza götüreceği açıktır. Ancak, 1970'lerin sonlarında olduğu gibi, reel faizler negatif ise, o zaman bu tip rantların doğması ve faiz yarışının olması da doğaldır. Onun için yapılması gereken şey, faizin pozitif bir faiz olarak Batı oranlarında oluşmasını sağlayacak ve belli limitler içinde dalgalanmasını denetleyecek bir sistemin kurulmasıdır. Şimdi Türkiye'de kıt kaynak olan tasarrufun fiyatının serbest bi-

rakılması, yine kıt kaynak olan dövizde liberasyona (konvertibilite) gidilmesi, kanaatimce erken olmuştur.

ÖZOL — Oraya girmeden faiz konusunda söyleyeceğim bir husus var. Makro ekonomik stabiliteye riayet edilseydi, faiz önemli bir sorun olarak ortaya çıkmayacaktı. Yani politikacı stabiliteyi önemsememiştir. Önemsemeyince de faiz zorunlu olarak ortaya çıktı. Ve o arada prodüktif yatırımların yapılamadığını görüyoruz. Sanayici devamlı olarak belirttiği halde, olaya «Yalılarınızı satın!» şeklinde cevap verilmiştir. Yani piyasa ekonomisinin mantığını anlamayan bir tutumla karşılaştık. Yatırım yapılamadığı için, o faiz artık zararlı olmaya başlamıştır ekonomiyeye.

UMAN — Sözlerime devam etmek istiyorum. Dördüncü olarak konvertibiliteye çok erken geçilmiştir. Türk Parasını Koruma Kanunu'nun kaldırılması, ekonominin dışa açılmasının gerçekleştirilmesi elbette olumlu adımlardır. Ancak, unutmamak gerekir ki, 80'li yıllarda ihracatta sağlanan başarı 60-70'li yıllarda kurulan endüstriyel kapasite sayesinde mümkün olmuştur. Ama kapasite kullanım oranlarının sınırlarına erişildikten sonra, artık sanayiye yeni bir hamle ile evvelce belirttiğim hedefler çerçevesinde yenilenmesi, ve ihracata yönelik, gerçekten Batı ile rekabet edebilir bir endüstriyel yapının oluşturulması gerekirdi. Bu yapılamamıştır.

SAĞLAM — Burada bir parantez açmak istiyorum. Hakkını yememek lazım, TÜSİAD'ın yaptırdığı sanayi stratejisi ile ilgili ciddi bir araştırma vardır. Bu konuda geçrekte TÜSİAD Hükümet'e ışık tutmak istemiştir. Ve bu

araştırmayı yapmak suretiyle sanayileşme stratejisinin benimsenmesi ve Hükümet'in bu konuda adımlar atmasını istemiştir. Ne yazık ki bir sonuç çıkmamıştır.

ÖZOL — Hükümet'e arzedildiği halde bir sonuç çıkmamıştır.

UMAN — Devletin izlediği politikalarda her şey dövize endekslenmiştir. Ne zamanki ihracat tıkanmaya başladı, bu sefer kısa ve uzun vadeli dış borçlanmaya ağırlık verilmiştir. Ayrıca, vergi gibi sağlam kaynaklar yerine ölçsüz biçimde iç borçlanmaya gidilmiştir. Tabii olay bir defa bu mecraya döküldükten sonra, ekonomide enflasyonun indirilmesi, makro dengelerin korunması imkânsız hale gelmiştir. Türk Lirası âdeta tedavül aracı olma vasfını kaybetmiştir. Önce ödeme aracı olma, sonra da biriktirme aracı olma fonksiyonlarını belli ölçüde yitirmiştir.

Şimdi benim söyleyeceğim şu. Türk sanayii 1990'lara geldiğimiz zaman bu temel rahatsızlıklarıyla geldi. Ve ben sanayiin yapısına baktığı zaman, şunu görüyorum: Sermayenin kıtlığı her dönemde şirketlerin bilançolarına yansımıştır. 1960'larda yaptığımız, 1980'lerin başında yaptığımız araştırmalarda sanayide öz kaynak - yabancı kaynak dengesi % 40 - % 60 olarak çıkmıştı (% 60'ı yabancı kaynak olmak üzere). 1992'lere, 1994'lere baktığı zaman bu oranın biraz daha iyi gözüktüğünü görüyorum. Yani öz kaynağın % 42'ye çıktığını, yabancı kaynak oranının % 58'e düştüğünü görüyorum. Fakat bu görünüş iki dönem arasındaki farktan, yani Türkiye'deki öz kaynakların daha fazla arttığından değil, bilanço yönte-

mindeki değişmeden dolayıdır. 1980'lerden önce yeniden değerlendirme olmadığı için öz kaynaklar küçülüyordu. 1983'ten sonra uygulanan yeniden değerlendirme dolayısıyla, fiktif değer artışlarının sermayeye eklenmesi şeklinde olmasıyla bir öz kaynak düzelmesi görülüyor gibi gözüküyor ama, aslında bu reel bir öz kaynak düzelmesi değildir. Şu halde Türk sanayii yabancı iç ve dış kaynak kullanarak bugüne gelmiştir. Ve biz yabancı kaynak kullanmayı, özellikle büyük işletmelerimizde dövizli dış kredi kullanmayı teşvik etmişizdir. Bu teşvikler bütün büyük şirket gruplarını dövizle borçlanma yoluna itmiştir. Bunun sebebi ikidir.

Birincisi, Türk Lirası ile borçlanmanız 3 aydan daha fazla vadeli borçlanmanız pek mümkün değildir. Yabancı kredi ile borçlandığımız zaman iki yıla kadar borçlanabilirsiniz. Türkiye'de döviz sorunu olmadığı ve nispeten kurlarda istikrar olduğu dönemlerde; Libor + 1 ile, Libor + 2 ile, Libor + 3 ile borçlanmak mümkün idi. Bu da kredi maliyetinin içerde % 90'larda olduğu dönemlerde size % 60'larda, % 65'lerde kaynak sağlıyordu. Dolayısıyla şirketler büyük ölçüde dışardan dövizle borçlanma yoluna gitmişlerdir.

İkincisi, banka sistemi tüketici kredilerine ağırlık vererek tüketimi büyük ölçüde desteklemiştir. Âdeta her şeye kredi verilir hale gelmiştir. Ve bu krediler Türk ekonomisinde suni bir bolluk ve gelirden daha fazla harcama eğilimi yaratmıştır. Tabii bu da iç talebi kamçulamıştır. İç talebi kamçılınca, üretim artmış ve herkes bir mutluluk zinciri içinde koşmaya devam etmiştir. Türkiye'nin 1993 yılında elde ettiği bü-

yüme hızı, aşağı yukarı son 20 yılın en büyük büyüme hızıdır. Tüketime dayalı önemli bir büyüme hızına ulaşılmıştır. Peki bunun finansmanı? Bunun finansmanı son bir yıl içerisinde 20 milyar dolar dış borç olarak gelmiştir. 20 milyar dolar çok önemli bir borç artışıdır.

SAĞLAM — Ne kadar zamanda dediniz Sayın Uman?

UMAN — Son birbuçuk yıl içinde. 45 milyar dolardan 70 milyara çıkmıştır. Dış dünyada ekonomi resesyonda olduğu için dışarıdan borçlanma hiçbir engelle karşılaşmamıştır. İthalatın serbest olması sayesinde Türkiye gelişmiş ülkelerde alınıp satılan malları kendi mağazalarında satar hale gelmiştir. Sanayici ne yaptı? Sanayici de talebin bulunması nedeniyle üretimini artırıp yeni yatırımlara gitti. Tabii bu politikaların ne kadar süreceği konusunda zaman zaman tereddütleri olsa bile işlerini yürütmeye devam etti. İlk defa Türkiye'de beyaz eşya, dayanıklı tüketim malları ve otomotiv kesimi altın yılını yaşadı. Ocak 1994'ten itibaren birdenbire bu çark tersine döndü. Şimdi sanayici iki yönden kısılcaya girdi. Birinci kıskaç talep düşmesidir. Talep korkunç bir düşüş gösterdi. Ve hemen hemen hiç kimse mal almaz hale geldi. Çünkü herkes artık sadece gelirini değil, iş endişesine de kapıldığı için, «Yarın işimi kaybedersem ben hayatımı nasıl idame ettireceğim?» veya «Ücretim ne olacak?» gibi düşüncelerle tüketimini kısıt. İkincisi de bankalar kredi faizlerini o kadar yüksek düzeye çıkardılar ki, sanayiciler artık krediyi de kullanamaz hale geldiler. Şirketlerin sabit giderleri içerisinde finansman giderleri aşağı yukarı yıl başına göre, eğer dövizle kredi almışlarsa, ikibu-

çuk katı arttı. Hiçbir işletme böyle bir faiz yükünü kaldıramaz. Belki kaldırırsanız da, eğer kapasitenizi % 100 kullanıyorsanız ve devamlı nakit akışınız varsa. Oysa hem fon akışını kesiyorsunuz, hem de maliyetleri yükseltiyorsunuz. Ve tabii bunun sonucu tam bir çöküş oldu. Küçük sanayi de krizden büyük ölçüde etkilendi. Şimdi Haziran dönemi geldi. İkinci üç aylık dönem. Ve görüyoruz ki en büyük kuruluştan en küçüğüne kadar hepsi faizleri, ödememe durumuna geldiklerini ilan etmişlerdir. Birçok kimsenin kapalı kapılar ardında söylediğini, Koç Grubu'nun üst kademe yöneticisi açık bir şekilde ilan etmiştir. Açıkça söylemiştir ki, Türk sanayii ciddi bir kriz içindedir. Peki bu kriz nasıl atlatılabilir? Bunu da ikinci turda açıklamaya çalışacağım.

SAĞLAM — Teşekkürler Sayın Uman. Aramızda eski ve deneyimli bir sanayici arkadaşımız var. Şimdi onun da değerlendirmesini alalım. Ondan sonra da kısa kısa çözümler üzerinde duralım. Yani bu bunalımdan nasıl çıkılabileceği konusunda görüşlerinizi almak isteyeceğim. Buyurun Sayın Onur, söz sizde.

ONUR — Ben hem KİT'lerde uzun süre yöneticilik yapmış, hem de özel sektörde çalışmış, halen de özel sektörde çalışan bir kişi olarak konuyu kısaca toparlamak istiyorum. Bugün Türkiye'de sanayii iki gruba ayırmak mümkün. Biri, organize pazarlama teşkilatları olan sanayi; beyaz eşya veya temizlik malzemeleri sanayileri gibi... Bunlar ülke çapında satış teşkilatları olan ve büyük bir medya faaliyeti gösteren sanayilerdir. Diğeri inşaat malzemeleri kesimidir. Bunun içerisinde çimento, fa-

yans, kalorifer, soğutucu gibi sanayi dalları var. Bir de ham madde ve ara mamul, kimyasal ham maddeler veya mekanik ara mamuller üreten sanayi dalları var. Bunlar çoğunlukla Anadolu'ya yayılmış, Anadolu'da tüketilen malları üreten sanayiler. Ben bu sanayilere sırasıyla büyük sanayi, orta sanayi, Anadolu'da faaliyette bulunanlara da küçük sanayiler, diyorum. Bu sınıflamaya küçük sanayi çarşıları, esnaf dahil değildir.

son yıllarda tüketici kredilerinin artması ve doların ucuz olması nedeniyle büyük sanayiler gelişme göstermişlerdir; onları besleyen yan sanayilerde ise önemli gerilemeler olmuştur; yatırım makinaları da artık türkiye'de imal edilmemektedir; ithalatın yanı sıra sigortasız işçi çalıştıran küçük sanayilerin rekabeti, orta çapta sanayileri giderek yok etmektedir

Şimdi büyük sanayii ele alıyorum. Son yıllarda tüketici kredilerinin artması ve doların ucuz olması sonucunda ve Hükümet'in tüketimi teşvik etme politikalarıyla hakikaten bu organize sanayiler büyük gelişme gösterdiler. Ancak, doların ucuz olması nedeniyle onları besleyen yan sanayide büyük bir gerileme oldu. Ve bu yan sanayide önemli bü-

yüklükte olanlar ayakta kalmakla beraber diğerleri elendi veya ithalata yönelindi. Bugün otomotiv sanayiinde ve beyaz eşyada birçok parçalar ve aksam ithal edilmektedir. O gördüğünüz güzel eşyaların büyük kısmı Türkiye'de üretilmiyor. Yerli oranları bir hayli düstür.

TURHAN ONUR

Bunların yanı sıra Türkiye'de yatırımlar olmakta. Ama bu yatırımların makinaları artık Türkiye'de imal edilmemektedir. Bunlar ithal edilmektedir, çünkü ithali daha ucuzdur. Üstelik gümrükler de kalkmıştır. Eskiden yerli makina sanayiinden alınan mallarda % 25 teşvik vardı, onun da kaldırılması sonunda Türkiye'de yan sanayinin yanında yatırım malları sanayii de öldü. Tipik bir örnek vereyim. Mesela kalorifer kazanları sanayii bitti. Çünkü son yıllarda ithal mallarının daha ucuza gelmesi nedeniyle bu sanayiler yaşayamaz hale geldiler. Türkiye'de orta sanayii ile kü-

çük sanayi arasında bir rekabet vardır. Bugün orta sanayiın küçülme sebepleri arasında saydıklarımın dışında, küçük sanayiın haksız rekabeti de vardır. Kalorifer kazanı, asansör gibi mallar imal eden orta büyüklükteki firmalar, sigortalı işçi çalıştırıp, vergisini ve sigorta primini öderlerken; yüzlerle ifade edilecek sayıda küçük kuruluş, hiçbir vergi ödemeksizin çırak ve usta usulü ile sigortasız işçi çalıştırarak diğerleri ile haksız biçimde rekabet etmektedirler.

SAĞLAM — Kayıt dışı dediğimiz ekonomi.

ONUR — Yine büyük sanayiler toplu sözleşmelerle yüksek zamlar verirken, -tabii kimileri bu zamları zamanla telafi edebiliyor ama tamamen ekarte edemiyor - küçük sanayi asgari ücretle işçi çalıştırdığı için daha avantajlı duruma geçiyordu. Bu durum kayıt dışı ekonomiyi teşvik etmektedir.

Burada bir konu üzerinde duracağım. O da kalite meselesidir. Bugün maalesef Türk Standartlar Enstitüsü'nün hazırladığı standartlar çok yetersizdir. Ayrıca Türk Standartlar Enstitüsü (TSE) kontrol fonksiyonunu da kesin olarak yapmıyor. Mesela her sanayi kuruluşunun yerinin, teşkilatınının, elemanlarının bu malı üretecek vasıfta olup olmadıklarına dair TSE Belgesi alması gerekirken; bu belge çok kolay alındığı gibi bu belgeyi uzatmak için TSE'ye gerekli parayı yatırmamız yeterlidir. Çünkü belgenin her yıl temdidi gerekmektedir. TSE kesin olarak bu konuda bir kontrolde bulunmuyor. Sanayi Bakanlığı da hiçbir kontrol yapmıyor. Patlayıcı maddeler, kazanlar ve diğer malzemeler, bütün gaz tüpleri, asansör-

ler ve sairenin normlara uyup uymadığının denetimi yapılmıyor. Bu şartlarda Türkiye'nin sanayileşmesi mümkün olamaz. Batılı anlamda, rekabet edebilecek anlamda olamaz. Bizde gelişen tek sanayi organize sanayidir. Onun dışındakiler gelişemiyor, sebepleri bunlardır. Eskiden 8-10 tane makina sanayii vardı. Bugün bir tane var. Öbürleri can çekişiyor. İsim vermeyeceğim. ERDEMİR'in en komplike makina aksamını çok iyi bir şekilde imal eden bir firma bugün öldü. Çünkü o zaman teşvik vardı. Ama bugün o teşvikler kalktı. Dolar da çok ucuzlayınca ithalata yöneldi. Ucuz işçilik Türkiye'yi kurtarmıyor. O bakımdan ben doların bu derecede düşük tutulmasının Türk sanayiine en büyük darbeyi indirdiği kanaatindeyim.

Bugünkü duruma gelince, bu krizden orta sanayi çok etkileniyor. Çünkü bunlar da diğer sanayi gibi banka kredileri ile çalışıyorlardı. Kredilerin aniden bu kadar anormal yükselmesi, hatta kesilmesi; onları çok zor duruma getirmiştir. Ben % 300'den % 400'den söz etmiyorum, % 200'lük faiz dahi sanayiciyi öldürür. Bunun için ben bu ekonomik krizin yanında yıllardır izlenen devlet politikasını çok yanlış buluyorum. Ama en büyük tenkidim de doların düşük tutulmasıdır. Bunda ithalatçı lobisi başarılı oldu. Bankacılar lobisi başarılı oldu. Sanayici lobisi başarılı olamadı. Hükümetin asli görevi olan kontrol görevini hiç yapmaması bu sonucu doğurdu. TSE'nin yapacağı ilk iş Avrupa Birliği standartlarını, kelimesini değiştirmeden tercüme edip, aynı kitabın içerisinde Türkçe ve İngilizcesini basıp uygulanmasına nezaret etmesidir. Bugün ISO standartlarına göre kalite belgesi

alınması gerekir. Batı'da bunu özel kuruluşlar veriyor. Ve bu özel kuruluşların verdiği belgeler muteber. Ama TSE'nin verdiği belge muteber değil. Çünkü TSE o belgeyi gerçekten bir kontrol yapmadan veriyor.

İÇİNE DÜŞÜLEN EKONOMİK KRİZDEN KURTULMAK İÇİN NELER YAPILMALIDIR?

SAĞLAM — Teşekkürler Sayın Onur. Buraya nasıl geldiği konusunu konuşmacı arkadaşlarımız gayet güzel açıkladılar. Şimdi ortada büyük bir olay var. Âdeta 30-40 yılda ortaya çıkardığımız büyük sanayi servetimizi, 1929 bunalımında olduğu gibi, kaybetmemiz söz konusu. Acaba kriz dibe doğru giderken kendi çözümlerini kendisi üretir mi? Bizim konjonktür teorilerimiz var iktisatta. Acaba dibe doğru gidiş kendiliğinden kendi çıkış yollarını da ortaya çıkarır mı? Sanmıyorum. Bugün finans kesimi kilitlenmiş durumda ve sanayici de öyle. Acaba sizler krizden çıkış için neler önerirsiniz? Şu anda Hükümet ne yapmalıdır? Bizler ki Türkiye'nin yetişmiş insanlarıyız, böyle krizli bir ortamda neler yapılacağını somut olarak ortaya çıkarmamız gerekir. Buyurun Sayın Özol, sizden başlayalım.

ÖZOL — Yapılan genel değerlendirmelere katılıyorum. Zannediyorum 1980'lerde yapmadığımız, Hükümet'e teklif ettiğimiz ve o zamanlar kabul görmeyen, transformasyon planının artık bugün ortaya konulması lazımdır. Yani bugün ekonomi politikasını yürüten kişiler Türkiye için bir globalizasyon prog-

ramı hazırlamalı ve sanayinin liderlerini çağırarak, onlarla mutabık olarak, konuşarak, konsensus halinde işçi ve işverenin katıldığı, milli kuruluşların katıldığı bir forumda yeni ekonomi politikalarını saptamalıdır.

PROF. DR. DÜNDAR SAĞLAM

SAĞLAM — Şöyle diyebilir miyiz, Sayın Özol? Şu anda Hükümet'in acilen yapması gereken şey, sanayiciler ar-tı bankacılar - bunu ben ekliyorum - ar-tı kendisi derhal bir diyalogu başlatmaktır. Bu iki kesim birbirinden şu anda kopuk durumdadır.

ÖZOL — Güven ortamı olmadığı için, böyle bir konsensus sağlanamazsa zaten güven de oluşmayacaktır. O bakımdan sorunları olanlar kendi başlarına kalacaklar ve belki de korkarım iş sokağa dökülecektir. İşsizliğin artması ile sorun oraya kadar gidecektir. 1980'lerde stabilizasyon programına biz bir

vizyon kazandırdık. Bu bir piyasa ekonomisine dönüştü ve onun heyecanı ile bugünlere geldik. Ama bugün önümüzde hiçbir vizyon yok. Nasıl kurtaracağız? Sanki biz geçmiş yılların kufaretini ödüyoruz. Cezasını ödüyoruz. Hükümetlerin hatalarını sanayici ödüyor, işçi ödüyor; hiçbir kabahatleri olmadığı halde insanlar işsiz kalıyor ve ekonomi tepetaklak gidiyor. Burada tek hatayı yapan da politikacı. Böyle bir perspektifte Hükümet'in güven ortamını sağlayamayacağından, bazı felaketlerin olacağından korkuyorum. Bu bakımdan şu anda Hükümet'in böyle bir konsensus planını yapması, yürürlüğe koyması, olaya bir vizyon kazandırması ve özellikle üretimi artırıcı tedbirler üzerinde çalışmasında yarar görüyorum. Çünkü birtaraf-tan bazı sektörler gerilemeye girerken, Hükümet o şekilde planlar yapmalı ki, bazı sektörlerde de üretimler başlamalı. Bunun yolları nedir? O konudaki düşüncelerimi açıklayacağım.

Özellikle evvela iş dünyasına döviz, faiz ve işçi-işveren politikaları konusunda bazı minimum maksimumlar belirtilmek suretiyle bir güven sağlanmalıdır. Yani bazı hedefler tespit edilmelidir. Döviz ortalaması ne olacak, önümüzdeki 6 ay 18 ay içerisinde? İşçi-işveren ilişkileri ne olacak? Yani faizler, ücretler, fiyatlar ne olacaktır? Bazı parametreler verilmelidir ki, iş adamı oturup ona göre bazı planlar yapabilsin. Hiçbir şeyin belli olmadığı bir ortamda plan yapamazsınız. O bakımdan önemli kararları devamlı ertellersiniz. Bu ortamda şimdi hiç kimse yatırım yapmıyor. Yabancı sermaye de gelmiyor. O bakımdan evvela bir güven ortamının sağlanması lazım.

İkinci olarak verimliliği artıran, teknolojiye ilerilik sağlayan sektörlerde bazı vergi kolaylıkları sağlanmalıdır. Bu, bugüne kadar denenmedi. Mesela geçen seneye göre, veya daha geriye doğru, verimliliğini artırmış olan firmalara, bazı vergi indirimleri sağlamak lazım.

SAĞLAM — Sayın Özal, buraya bir şey ekleyebilir miyim? Çok önemli bir yere parmak bastınız. Şimdi bu İsrail istikrar paketine baktığımızda hükümet imalat sanayiinde üretimin teşviki için işletmelere bazı vergi kolaylıkları sağlıyor. Türkiye'de aksine Net Aktif Vergisi, Ekonomik Denge Vergisi gibi ekstra vergiler konuluyor. Zamanlama son derece yanlış, çünkü çark dönmüyor. Krizin dönüşümünü üretim sektöründen başlatmak lazım. Üreticinin çarkı çevirebilmesi için ilk hızı vermek gerekir.

ONUR — Bürokratik teşviklere taraftar değilim. «Bunun verimi daha yüksek, ondan daha az vergi alalım. Bunun teknolojisi daha iyi.» gibi uygulamalar getirdiğiniz takdirde, devlet memurlarına takdir hakkı bırakmış oluyorsunuz.

ÖZOL — Bu kabil kararların Avrupa'da olduğu gibi, fevkalade dönemlerde alınıp uygulandığını görüyoruz. Harp içindeyken bazı zecri tedbirlerin alınması gibi. Ekonomik-Sosyal Konsey kurarak herkesin katıldığı forumlarda bu gibi kararlar alınabilir. Ama tek başınıza kapalı kapılar ardında böyle kararları almamak lazım.

ONUR — Türkiye bunu yaşadı. Türkiye rüşvet ortamına girdi. Biraz önce vilayetteydim. Bir iki yere uğradım. Bu arada bir müdürün isyanına şahit ol-

dum. Politikacının, bilmem hangi milletvekilinin baskısı ile ilgili olarak. Türkiye'ye bu hale geldi. Türkiye'yi bu hal-den çıkarmamız lazımdır.

ÖZOL — Bence bunu tartışmalıyız. Türkiye'de üretim başlamıyor. Kimse işe girmiyor. İlk defa işe girecek kişilerde bence formaliteler sıfırlanmalı. Hemen gelip işe başlasınlar. Hatta vergi kolaylıkları da yapın. Çünkü bu tehlikeli dönemde sizi kurtaracak olan onlardır.

SAĞLAM — Sayın Onur, tabii siz burada sadece bakanlık ve idari teşkilatı düşünüyorsunuz. Mesela şunu da yapabilirsiniz. 1980'de yapılmıştır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na büyük bir fon aktarılabilir. «Belirli kriterler içerisinde sen incele, ver.» denilebilir.

ONUR — Sınai Kalkınma Bankası'nda yaşanan olaylar, kuruluşun başanlı olmadığını göstermiştir.

SAĞLAM — Biliyoruz. Oranın da bazı yanlışlıkları olmuştur. Sayın Onur, yalnız şu var, durum olağanüstü olunca, selektif politikalar da uygulanabilir. Tabii burada konumuz teşvik politikalarını incelemek değildir. Konu ayrıntılı biçimde ayrıca tartışılmalıdır.

ÖZOL — Ben bunun uygulamasını Fransa'da görmüştüm. Figaro'da kocaman bir ilan. «Yeni iş kuracakların SSK paylarını hükümet ödeyecektir» deniliyordu. Böyle ilan vermişlerdi. Çünkü hesapladığınız zaman, boş duran adamı işe sokuyorsunuz, SSK primi almıyorsunuz, ama sonunda siz kârlı çıkıyorsunuz; çünkü üretim artıyor, istihdam sağlanıyor.

Diğer önemli bir konu, tekel fiyat-

larının oluşmasını önleyecek bir mekanizmanın çok süratle kurulmasıdır. Çünkü böyle bir fedakârlık döneminde bazı firmalar hâlâ tekel fiyatlarıyla satış yapıyorlar ve bunları kırıci bir uygulama içerisinde değiliz. Zaten halk da yanlış anlamıştır. Serbest piyasa deyince, diyorlar ki; «İsteyen istediği fiyatı empoze edebilir.» Çünkü bu konuda yasal bir düzenleme yoktur. Tekel fiyatlarına karşı bence hukuki bir uygulama, fiyatları kırıci bir uygulama başlatılmalıdır.

ONUR — Bakın ben işyerine asit alıyordum. Benim karşıma üç firma çıkıyordu. Etübank, Karadeniz Bakır İşletmeleri bir de üçüncü bir firma. Gittim İsviçre, İtalya ve İspanya ile hemen temas kurdum. Ve malı yarı fiyatına aldım. Üstelik üç firma vardı, tek firma da değil. Bana 75 dolardan teklif verdiler, ben 35 dolardan aldım. Yani bu durum biraz da iş adamlarının hatası. Kimse ilgilenmiyor.

ÖZOL — Hükümet, Sanayi Bakanlığı'na bağlı veya başka bir yere bağlı Fiyatlar Genel Müdürlüğü kurup, tekelci fiyatları gözden geçirmeli. Hangi fiyatlar serbest rekabet fiyatıdır, hangileri tekel fiyatıdır, bunu belirlemeli. Halkı uyarmalı. Ayrıca kendisi de tekelci fiyatı kırmaya teşebbüs etmeli. Tabii olağanüstü dönemin bir tedbiri olarak söyleyorum.

SAĞLAM — Bugün bir uygulama var, bakıyorsunuz bir firma son derece kritik durumda. Kriz durumuna girmiş. Hâlâ zam yapıyor. Halbuki belki de ortalama maliyetin altına inilerek fiyatın düşürülmesi lazım. Hâlâ zam alışkanlığını sürdüren kuruluşlar var günümüzde.

ÖZOL — Özellikle Avrupa ülkelerine yapılacak ihracatta, Gümrük Birliği de gerçekleşme durumuna girdiğine göre, girdilerde değişiklik sağlamak lazım. Bunu sağlamadığımız takdirde gümrüklerden beklenen avantajları da sağlayamamak tehlikesi vardır. Enerji, sosyal şarjlar, vergiler konusunda paralellik sağlamak gerekiyor. Yeni çıkarılan vergiler ihracat yapan firmaların üstüne ek bir yük getirmiştir. Peki bu ek yük AT'deki rakiplerin veya başka ülkelerdeki rakiplerin durumlarını ne hale getirmiştir? Bence bunu çok süratle inceleyerek bir eşitlik formülü bulmak lazımdır. Yoksa bazı firmalarımızı dünya pazarlarından uzaklaştırmış olursunuz.

ONUR — Ama elektrik enerjisi 8 senti, Ocak ayının başında. Bugün elektrik enerjisi 2,5 sente düştü.

ÖZOL — Bunun incelenmesinde yarar var. Ne olup bittiğini görmek lazım. Diğer bir husus da, bizde özel sektör kuruluşları Avrupa kuruluşları ile entegre olmuş değildir. Halbuki bizim buradaki üretici kuruluşların, Avrupa'daki üretici kuruluşlarla belli bir organizasyon içinde birlikte çalışmalarını ve onların sorunlarını görmeleri ve ona göre kendilerine çekidüzen vermelerinde yarar vardır. TÜSİAD'ın mesela UNICE (Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonları Birliği)'ye üye olması ve onların metodlarını tanımamız, bize birçok avantajlar sağlamıştır. Biliyorsunuz, Türkiye'de meslek kuruluşları otomatik dönemden kalma kuruluşlardır. Bunlar antidemokratiktirler. Bunların Avrupa kuruluşları ile entegrasyonu bahis konusu değildir. Mesela bizdeki

odaların Avrupa'daki odalarla birleşmesinden fazla bir fayda gelmez. Zaten Anglosakson ülkelerindeki odalar gönüllü kuruluşlardır. Ama Kara Avrupa'sında hâlâ yasal bazı oda kuruluşları var. Binacnaleyh özel sektöre yeni bir perspektif, yeni bir boyut getirmek için, özel sektörün kendi içinde demokratikleşmesi şarttır. Hepsini gönüllü kuruluş haline getirmek lazım. Avrupa kuruluşlarıyla da entegre olmak gerekiyor. Mesela bugün bir Bankalar Birliğimiz var. Gönüllü kuruluş değil. Bankalarda bugün çok önemli sorunlar var. Bizim bankalarımız Avrupa gönüllü kuruluşlarıyla temas halinde değil. Orada üye bile değil. Hiçbir irtibatları yok.

SAĞLAM — Kooperatiflerimiz de öyle değil mi? Kooperatiflerimizin de gönüllü kuruluşlar olması gerekir. Bugün bazı kooperatiflerimizin genel müdürlerini kendi üyeleri değil devlet tayin etmektedir.

ÖZOL — Bildiğiniz gibi bütün Avrupa ülkelerinde sanayi federasyonları, konfederasyonları var. Daha bizde bir sanayi federasyonu yok. Dernek aşamasında kaldık. Bunun da sebebi Dernekler Kanunu'ndaki antidemokratik hükümler. Federasyon kurabilmek için üç tane derneğin kamu yararı kararını alması lazım. Bugün TÜSİAD kamu yararı kararını almıştır. Fakat iki dernek daha kamu yararı alamadığı için, Türkiye'de sanayi federasyonu kurulamadı. Ve bütün gelen geçen hükümetler de buna bigâne kalıyorlar.

SAĞLAM — Buyurun Sayın Uman. Sizin görüşlerinizi alalım.

UMAN — Ben burada alınması ge-

reken tedbirleri birkaç boyutta incelemek istiyorum. Birincisi, kısa vadede alınması gereken tedbirler. Kısa vadede alınması gereken tedbirler şöyle özetlenebilir: Öncelikle ekonomideki bu belirsizliğin ortadan kaldırılması lazımdır. Ekonomideki belirsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için de kamu maliyesinin dengeye ulaşması ve finans piyasası ile sanayi kesiminin bir masa etrafında toplanıp bugünkü güvensizlik ortamını ortadan kaldırması gerekir. Ayrıca, makul bir ödeme planı içerisinde faizlerin ne olacağı, nasıl ödeneceği, birkimmiş kredi faizlerinin nasıl hesaplanacağı gibi konularda asgari müstarekte buluşulması gerekir. Bu konularda her iki taraf da gerçekçi olmalıdır. Bugün banka sektörü olmadan sanayi kesimi, sanayi kesimi olmadan da banka kesimi olamaz.

İkincisi, özellikle küçük sanayi kesiminin etkilenmesi, Sayın Onur'un da belirttiği gibi, her kesim aynı derecede etkilenmemiştir. Özellikle küçük ve orta boy sanayi geçmiş uygulama politikalarından yani kur politikasından darbe yerken, finans kesiminin darbesini de en ağır şekilde yemiştir. Türk Lirası kredi kullandığı zaman, bir gün eline bir mektubun verildiğini, % 90 ile aldığı kredinin ertesi gün % 160, daha ertesi gün % 200'e, daha sonra da % 300 çıktığını görmüş; ödemediği takdirde de her türlü kredi ilişkilerinin kesileceği ve kanuni yollara başvurulacağı ihtiarına muhatap olmuştur. Bugün küçük sanayi, orta sanayi ve özellikle işletme sermayesi kredisi kullanan sektörlerde büyük bir sıkıntı vardır. Bir başka sıkıntı da Türkiye'de ödemeler ve anlaşmalarda döviz esasının getirilmiş olması-

dır. Mesela en yakın misali PETKİM'dir. Parayı tahsil edeceği andaki kurdan uygulama yoluna gitmiştir. Özellikle bu tip anlaşma yapanlara, bundan dört ay veya beş ay önce, son derece makul gözükün ve hiçbir yan etkisi görünmeyen bu hüküm, Türk Lirası kullananlara nispetle daha da ağır bir yük getirmiştir. Özetle söylemek gerekirse, finans kesimi, sanayi kesimi ile barışmalı, bunu makul ve reel bir çerçeve içine oturtmalıdır.

Üçüncüsü, devlet bugün belli politikalar ilan etmiştir. Demişti ki, «Yıl sonunda döviz kuru 38 bin lira olacaktır. Son 7 aylık enflasyon da % 40 olacaktır.» Yani Mayıs ayı hariç, Haziran'dan itibaren. Bugün bu hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda herkeste büyük bir tereddüt vardır. Kimse bunun gerçekleşeceğine inanmamaktadır. Böyle güven ortamının olmadığı bir yerde sanayicinin plan yapıp buna göre kendi üretim hedeflerini saptayıp, maliyet belirleyip, fiyat belirleyip satış yapması, üretim yapması veya yeni taahhütlere girmesi mümkün değildir. O bakımdan Sayın Özal'un belirttiği gibi, ücret, faiz ve döviz arasındaki dengenin çok sağlıklı bir şekilde kurulması durumunda ve bunun ne pahasına olursa olsun korunabileceği bir ortam olduğu takdirde, sanayici kendi istikbalini görebilecektir.

Dördüncüsü, sanayici bugün artık tam maliyet sisteminden vaz geçmelidir. Tam maliyet sistemi, tam maliyet artı kâr normal zamanların sistemidir. Artık sanayici katkı maliyeti dediğimiz sisteme geçmelidir. Katkı maliyeti ile de kastettiğim, o üretim için üretimin

sabit giderleri çıkarıldıktan sonraki kalan kısım. Dolayısıyla eğer pozitif bir şey varsa, üretimi durduraktan daha iyi olacağı için bu fiyatla satış yapılmalıdır. Tabii bu, birinci aşamadaki finans kesimi ile iç dengeler kurulduktan, devletin belli bir ışık tutmasından sonra mümkün olabilir. Demek oluyor ki ekonomide resesyonun ciddi bir depresyona dönüşmemesi için sanayici hesaplarını yeni baştan gözden geçirmek durumundadır. Çünkü durmak, normal tempo ile yürümekten daha kötüdür. Koşunlar demiyorum. Geçen sene koşuyorlardı. Hem de 100 metre koşuyorlardı. Ama bu sene eğer yürümez de birdenbire dururlarsa, çöküntü çok daha ağır olacaktır.

Beşincisi, üretim çarklarının dönmesi için tüketimin, iç tüketimin belli bir düzeyde teşvik edilmesinde yarar görüyorum. Diğer bir husus, dışa yönelik yeni bir ihracat anlayışı içinde gerekli tedbirlerin alınması ve sağlıklı bir ihracat politikasının 1980'lerdeki gibi, o dönemin tecrübelerinden de yararlanarak, uygulamaya konulmasıdır. Burada beni korkutan şey, şu anda Türk ekonomisinin böyle derin bir krize gittiği anda Gümrük Birliği'ne gidilecek olmasıdır. Gümrük Birliği gerçekleşirse zaten can çekişen küçük ve orta boy sanayi hatta büyük sanayiın bir kısmının tasfiye olması tehlikesi vardır. Çünkü yapılan araştırmalar ve çalışmalar hep 1990'ların, 1991, 1992 ve 1993'ün verilerine göre hazırlanmıştır. Bugün ekonomide temel değişiklikler olduğu için bu çalışmaların yeniden yapılması ve belli korunma tedbirlerinin alınması gerekir. Avrupa Birliği'nden bugün gelecek 3 milyar dolarla Türk sanayiini aya-

ğa kaldırmak çok gerçekçi gözükmemektedir. Onun için burada yeni baştan bir politika belirlenmesine gitmek lazımdır.

Gümrük Birliği'ne girmeden önce yeni bir politika belirlenmesinde yarar var demiştim. Bunun için de yapılması gereken şey ciddi bir sanayi çalışması yapılarak, envanterinin dökülerek, hangi firmaların gelişebileceğini ve bu krizden önce ve bu krizle birlikte ne ölçüde etkilendiğinin ortaya konması lazımdır. Eğer bu çalışmalar ve gerekli önlemler alınmazsa, bugün küçük işletmecilerin işletmelerinin tümünün kapanması, orta çaplı işletmelerin yok olması, büyük çaplı işletmelerin de muhtemelen el değiştirmesi veya çok ucuza elden çıkarılması veya yabancı ortakların eline geçmesi gibi tehlikeler söz konusudur. Örneğin, kuruluş sermaye piyasasında halka açık bir şirket ise, hisse senetlerinin değeri 25 sente satılıyorsa, normal zamanda bir dolar olacak bu hisse senedini alabilecek pek çok insan çıkabilir. Bunlar benim kısa vadede görebildiklerim.

Uzun vadeye gelince. Hükümet birinci olarak yeni bir sanayileşme politikasının genel stratejisini çizmek zorundadır. İkinci olarak işçi - işveren ilişkilerinde köklü değişikliklere ihtiyaç vardır. Toplu sözleşme düzeninde üretim artışları ile irtibatlandırılan, buna karşılık verimlilik artışından işçi kesiminin de yararlandığı uzlaşmacı yeni modellere gidilmesi mecburiyeti vardır. Üçüncü bir nokta, Türkiye'de enflasyon önlenmedikçe ciddi bir sanayiciliğin de yapılamayacağına bilincinde olmamız lazımdır. Ve her şey bir tarafa, ben kendi

alanımda görüyorum ki, enflasyonist ortamda sağlıklı bir hesap yapma imkânı yoktur. Maliyetlerinizi tam olarak bilemedikten sonra, hesaplamalarınızı doğru yapamadıktan sonra, sizin verimli ve rantabl çalışmanız sadece fiziki ölçü- re bağlı kalmaktadır. Bu da her zaman doğru sonuç vermez. O nedenle fiyat istikrarının sağlanması hayati önemde- dir. Ayrıca, başlangıçta söylediğim gi- bi, döviz kuru, liberasyon ve konvertibilite gibi konularda, belli ölçülerde kontrolü gitmek gerektiğinin bilincinde ol- mak lâzımdır. Aksi halde sık sık bu krizlere düşmemiz kaçınılmazdır. Biz hep ekstremelerde dolaşıyoruz, ya tam li- beral ekonomi yapıyoruz ya da tam ka- palı ekonomi yapıyoruz. Bunun ikisinin ortası vardır ve şartlara göre geliştirile- bilecek mekanizmaları kurmak müm- kündür.

SAĞLAM — Buyurun Sayın Onur.

ONUR — Ben Sayın Uman'ın gö- rüşlerine büyük ölçüde katılmakla be- raber bazı noktalarda ayrılıyorum. Ben kı- sa ve uzun veya orta vade olarak bir ayı- rım yapmıyorum. Bugün sanayici, orta sanayici, hatta büyük sanayici çok zor durumdadır. Bunun tedbirlerini benden önceki konuşmacılar saydılar. Ben ge- nel hatlarıyla devlete düşenler nelerdir, sanayiciye düşenler nelerdir, onların üzerinde duracağım.

Bir defa işyerinin, ürünlerin kalite- lerinin, orada çalışan kişilerin, sigortalı- lık ve diğer durumlarının ve muhasebe kayıtlarının, çok ciddi ve tam olarak de- netlenmesi lazım. Devlet bu görevi yap- sın. Sanayicinin muhasebe kayıtları de- netlensin. Herkesin eşit koşullarda ça- lışması sağlansın. İkincisi, Türkiye'de

Hükümet'e bir güven gelecekse önce vergi konusunda güven gelmesi lazım. Herkesin vergilendirilmesi lazım. Bu- gün birçok sanayici bu sıkıntı ve üzüntü içerisinde. Ben veriyorum o vermi- yor, kompleksi içindedir. Herkesin bir vergi numarası olmalı. Ama vergilerde aşırıya gitmemek gerekir. Sizler bunu daha detayı ile biliyorsunuz.

Hükümetin tutarlı bir bütçe yapma- sı gerekir. Açık vermeyen veya makul açık veren bir bütçe. Geçen gün televiz- yonda Sayın Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı; «Benim görevim borç bul- maktır.» dedi. Bu çok büyük gafur. Her- halde hata yaptı. Diğer bir nokta, Hü- kümet yalnız ve yalnız gerçek anlamda altyapı, sağlık, eğitim gibi işlere yöneli- sin. Bu KİT ve BİT'ler gerekirse kapa- tılsın. Biz nostaljik olarak Karabük'ü koruyamayız, Nazilli bez fabrikasını ko- ruşamayız. Bu tesisler görevini yapmış- tır, devrini tamamlamıştır. Nasıl ki özel sektörde firmalar kapanıyor, onlar da kapanacaktır.

İç ve dış borçlanmalar makul düzey- lere çekilsin. İthalatta ve ihracatta teş- viklere ve parasal koruma tedbirlerine artık ihtiyaç yok kanısındayım. Ama başka türlü tedbirler vardır. Bundan üç sene evvelki rakamı biliyorum. İtal- ya'ya Japonya'dan ithal edilecek arabala- rının sayısı 4000 rakamı ile sınırlandırıl- mıştı. Bugün Almanya'da otomobil gümrükleri geliyor. Adam 15 gün sizin evrakınızı kabul etmiyor. Yani oradaki Alman vatandaşının bilinçli bir diren- mesi var. Teşvikler daima bir suiistimal kapısı açıyor. Bakın artık gümrükler- den rüşvet kalktı. Çünkü gümrükler çok düşük seviyeye indi. Gümrük Birliği'ne

girmemiz de artık o kadar tehlikeli değil. Bugün yassı demir-çelik mamullerinden alınan fon artı gümrük % 7'dir. Bu alınmış ya da alınmamış o kadar önemli değildir. 310 dolarda % 7 büyük bir faktör değildir.

Bir başka şey, toplu sözleşme düzeyidir. Bu düzen kamunun aleyhine çalışıyordu, büyük özel sektörün aleyhine çalışıyordu. Bu düzenin ve ücretler içerisinde özellikle ölüm yardımı, evlenme yardımı, eğitim yardımı, bayram harçlığı, izin harçlığı, 4 maaş ikramiye gibi sosyal yardımları kaldırılarak, tek maaş sistemine dönülmesi gerekir. Yine KİT ve BİT'lerdeki israfa son verilmesi gerekir. Orada 65 yaşına kadar çalışmanın, devlet garantisinin kaldırılması lâzım.

Halkın, tasarrufa teşvik edilmesi gerekiyor. Demir-Çelik sanayiinden bir örnek vereceğim. Mesela ark ocakları, Türkiye'de, garip bir biçimde 25 bin tonluk kapasitede kurulmak kaydıyla korunmaktadır. İspanya Ortak Pazar'a girdiği zaman 12 tane ark ocağı hemen kapatıldı. Türkiye'de ise gariptir, hurda ithal ediyorsunuz Amerika'dan, onun navlununa devlet teşvik veriyor. İhracatta Japonya'ya mal gönderiyorsunuz, 40 dolar teşvik alıyorsunuz. Zaten mal 30 dolara geliyor. Bu teşvikler bizde Demir-Çelik sanayiinin yanlış kurulmasına sebebiyet vermiştir. Demir-Çelik sanayiinin 12 milyon tonluk kapasitesinin 5 milyon tonu entegre tesislere aittir. Geri kalan hepsi Amerika'dan ithal edilecek hurdaya bağlıdır. Dünyada hurda ark ocaklarından yapılan üretimin toplam üretime oranı % 25 civarındayken, bize bu % 65'dir. %

65 çelik üretimimiz Amerika'ya bağlıdır. Gerçek anlamda ithal ettiğimiz çelik, ithal ettiğimiz hurda ve sairelerle, ihraç ettiğimizi yan yana koyarsanız, kârlı değiliz. Bütün kârımız az miktarda istihdamdadır. O bakımdan ben teşvikleri kaldıralım diyorum. Ama devletin, doların yani dövizin pahalılaşmasını bir formüle bağlaması lazımdır.

«Şu formüle göre dolar fiyatları tespit edilecektir.» gibi. Size kaulduğum nokta, bu arada faizlerin de belli bir formüle, yani sisteme bağlanması lazımdır. Bu matematik bir formül olmayabilir. Ama biliriz ki, faizler bir sistemdedir, dövizler bir sistem içerisinde. İşte o zaman sanayici bir program yapabilir. Tahmin eder. Yanlılabilir % 3, % 5; ama hiç olmazsa tahmin edebilir.

SAĞLAM — Sayın Onur, bugün Avrupa Topluluğu'nda bile teşvikler var. Siz teşviklere karşı genel bir tavır içerisindeyiz. Aslında bu Avrupa Topluluğu ülkelerinde çeşitli adlar altında teşvikler var. Örneğin işletmelerde ar-ge harcamaları, eğitim harcamaları gibi alanlarda teşvikler var. Ayrıca, bir bölgede önemli istihdam sağlayan bir tesisin ödeme gücüğü içine düşmesi durumunda devletçe subvansiyon verilmesi uygun görülmektedir. Demir-Çelik sektörü buna örnektir. Biraz önce, Sayın Özal'un da belirttiği gibi, işvereni teşvik için Fransızlar SSK payında önemli indirimler yapmışlardır. Önemli olan teşvikleri suiistimal etmeden yerinde kullanabilmektir.

ONUR — Teşvikler devamlı olarak bir baskı unsuru ve suiistimal unsuru ol-

duğundan, o anlamda taraftar değilim. Ama bilimsel araştırma – geliştirmeler, eğitim konularında olabilir. Ben bir eğitimciyim. Şu anda MESS Eğitim Vakfı'nın yönetim kurulu üyesi olarak çalışıyorum. Gelelim sanayicilere düşen görevlere... Tabii hep Devlet Baba'dan beklemeyeceğiz. Bir defa sanayici bu konuda birleşecek kendi içerisinde. Böyle, birbirinin ayağının altına karpuz kabuğu koyan, Ankara'ya gidip birbirinin aleyhinde konuşan sanayiciler başarılı olamazlar.

ÖZOL — Birleşme giderlerini de hükümet yeni bir vergiye tabi tutmamalı.

ONUR — Doğrudur. İkincisi, ihtisaslaşmak. Bugün bizim hangi büyük holdingimizi alırsanız alın, turizm ve otelciliğinden, tekstilden, demir – çelik sanayiinden, buzdolabına kadar kendi alanlarında uzmanlaşmalıdır. Bir insan ilaç sanayiindedir, tamam. Otomotiv sanayiindedir, tamam. Ama hepsine birden girmeye kalkınca bugünkü duruma düşüyorlar. Bir de bizde kaliteli mal üretmek için sanayici hiçbir gayret içinde değildir. Sanayiciye kaliteli mal üretme gereğini anlatamadık. Geçen sene ISO 9000 standartarı çıktı. Bu belgesini almayan Avrupa'ya ihracat yapamayacak dendi. Düzenlenen seminerlerde salonlar adam almadı. «Ben o kanunun nasıl olsa boşluğunu bulurum. Ankara'da bir şeyler yaparım.» diye düşünen kişiler, «Avrupa'ya mal ihraç edemeyeceksin.» denilince, üç bin dolar ödeyerek salonlara geldiler. O bakımdan bizim sanayicimizin de artık aklını başına toplayıp bir kalite şuuruna varması lâzım. Bunun yanında «tam zamanlı üre-

tim. Madem ki Batı'ya açılan bir sanayi olacağız, o zaman tam zamanlı üretim yapmak gerek. Bugün sanayici ihracata yönelmeye mecburdur. Herkes mamulünün % 25'ini, % 35'ini ihraç etmesi gerektiğini bilmelidir. Buna inanmalıdır. Bizde bir de maliyete dikkat etmek yok. «Yaparım, kârımı koyarım, satarım.» düşüncesi yanlış. Fiyatı pazar tespit edecek, sen o fiyata uyacaksın. Sanayici artık bunu da bilmelidir.

Bizde hiçbir zaman sanayici fabrikasını kurduktan sonra bunu büyütmeyi, modernize etmeyi düşünmüyor. Tabii istisnalar var. Ben bunu daha çok orta sanayici, küçük sanayici için söylüyorum. Aşırı kâr için değil, pazar payını büyütme için çalışmalılar. Müteşebbis kendisini ve bütün personelinin eğitime tabi tutmak gerektiğine inanmalıdır. Bizim müteşebbisimiz bugün sekreter kullanmasını bile bilmez. Sekreter en önemli insandır. Sekreterin görevi arayanı atlatmak değildir. Sekreterin görevi, her sabah patronunun yapacağı işlerin listesini vermek, dosyalarını hazırlamaktır; ona yardımcı olmaktır. İşletmeler banka kredilerini yalnız yatırımlar için çok dikkatle kullanmalıydılar. Aşırı banka kredisi kullanan bir sanayici batacağını peşinen bilmelidir. Benim sanayici konusundaki görüşlerim bu kadar.

EKONOMİK BUNALIMI YENMEK İÇİN ÖNERİLER DEMETİ

SAĞLAM — Teşekkürler Sayın Onur. Son birkaç cümle söylemek isterim, sırayla sizlere söz vereceğim. Buyurun Sayın Özöl.

ÖZOL — Dört beş noktada görüşlerimi toparlayayım. Öncelikle bir transformasyon planı şart. Yani bu bir kapalı ekonomi dönemi planlaması değil de dışa açık bir ekonomiyi planlama şeklinde olacak. Ve burada Japonya'daki MITI modelinin uygulanması lazım. İkincisi, işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen yeni bir sosyal plan lazımdır. Bu kurulması düşünülen Ekonomik-Sosyal Konsey içerisinde konsensusa dayalı bir model olabilir. Üçüncüsü, para reformudur. Ben buna yeni bir faktör ilave etmek istiyorum. Sayın Uman bunu söyledi zaten. Enflasyon önlenmeden, ekonomide dengeler sağlanmadan tam konvertibiliteye gidilmesi çok zararlı olmuştur. Bir dolarizasyon olayı çıkmıştır, ekonomi yönetimi elimizden kaçmıştır. Binaenaley bu tam konvertibilitayı kısmı bir konvertibilite haline getirmek, sadece yabancılara dönük bir konvertibilite olarak kullanmak, daha uygun olur düşüncesindeyim.

SAĞLAM — Sınırlı bir konvertibilitayı öneriyorsunuz.

ÖZOL — Buna mukabil de içeride Türk Lirası üzerinde yeni bir Türk Lirası ünitesi düşünmek şarttır. Bence bu yeni Türk Lirası ünitesi çıkarılırken, belki birkaç sıfır atarsınız, paranızı bir Avrupa parasına yahut ECU'ya bağlamayı düşünürsünüz, güven sağlamak bakımından. Ayrıca, bu paraları değiştirirken de kara para olayına eğilebilirsiniz. Ekonomideki son 15 yıldaki kirlenmeyi biraz olsun önlemeyi düşünebilirsiniz.

Yeni üniteyi verirken mesela son 4-5 senelik vergi durumlarına bakarsınız, yahut yeni bir genel beyana çağırırsınız. O beyan çerçevesinde mevcutları

değerlendirirsiniz. Bunun ayrıntısına daha çok girmek istemiyorum.

Bir de tasarruf planı lazım, gayet tabii. Ekonomideki israfların önlenmesi. Tasarrufları teşvik planı, Sayın Uman'ın anlattığı şekilde. Ve özellikle vergi vermeyenleri içine alan bir vergi planı şart. Demekki bu aşamada, bu tehlikeli durumdan çıkabilmemiz için, minimum olarak beş sahada büyük reformlar düşünmemiz zaruri oluyor.

SAĞLAM — Geçenlerde bazı iktisatçılar krizin daha fazla derinleşmesini önlemek için önerilerde bulunuyorlardı. İktisatçılardan birisi diyordu ki; «Şimdi Merkez Bankası devreye girmeli. İşletmelere reeskont kredisi açmalıdır, selektif olarak. Böyle bir uygulama 1980 yılında yapılmıştır. Diğer iktisatçılar bu yöntemin çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını, zaten parlamış olan enflasyonu hiperenflasyona dönüştüreceğini, ileri sürüyorlardı. Benim de katıldığım ve herkesin birleştiği tek nokta, bütün gücümüzle ihracatın desteklenmesidir. İhracat hem üretim çarklarının dönmesine, hem de çok kritik durumda giden döviz dengesinin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Sizin bu konudaki görüşünüzü alabilir miyim?

ÖZOL — Ben bu tür uygulamaların Türkiye'nin tanınmış iktisatçılarından katıldığı toplantılarda incelendikten sonra alınmasını uygun görüyorum. Çünkü muhtelif merciler birbirleriyle tutarlı olmayan tedbirler içerisine girerlerse, bu buhrandan çıkmamız son derece güçtür.

SAĞLAM — Buyurun Sayın Uman, söz sizin.

UMAN — Ben tabii benden önceki konuşmacıların önerilerine katılıyorum. Yalnız ilk olarak devletin bütçesinin iç ve dış borç ödeyen bir bütçe görünümünden kesinlikle çıkarılması lazımdır. Bu yapılmadığı takdirde, bugünkü faizlerle iç borçların bütçenin tamamını yutması kaçınılmazdır. Bunun çıkış yolunun bir şekilde bulunması lazımdır. Konsolidasyonu bilmiyorum ama, yani en uygun tedbirin ne olacağı konusunda, ben bu işin ne yalnız bürokratlara, ne yalnız politikacılara ne yalnız işveren çevrelerine, ne yalnız üniversitelere bırakılmayacak kadar önemli olduğunu görüyorum. Bütün bu çevrelerin güçlerini birleştirerek belli bir düzen içerisinde çalışabilecek, verimli politikaları üretebilecek bir sistemin kurulması gerekmektedir.

İkincisi, bugün artık sorun haline gelen ve sakız yapılan İktisadi Devlet Teşekkülleri üzerinde çok yapılmış olan çalışmaların, bir an evvel kontrol edilip sonuçlandırılması, rehabilite edilip satılabileceklerin satılması, edilemeyeceklerin de süratle tasfiye edilmesi ve alternatif çözüm yollarının da bulunması lazımdır.

Üçüncüsü, ben üniversitelerin bu sorunlarda bigâne kaldıklarını görüyorum. Ciddi çalışmalar yapmadıklarını görüyorum. Ve gazetelerdeki demeçlerinden veya günlük sokaktaki insanın söyleyeceği nitelikteki sözlerle yetindiklerini görüyorum. Kendi özleştirimi yapmak istersem, bugün sanayi içinde olmadan, sanayi içinde yaşamadan, veya Türk ekonomisinin içinde yaşamadan masa başında çözüm üretmenin de mümkün olmadığını görüyorum. Üniver-

siteler bilimsel, hiçbir politik gruba veya görüşe angaje olmadan ciddi politikalar üretmeli veya çözümler üretmeli veya araştırmalar yapmalıdır. Ve bu tür araştırmalar teşvik edilmelidir. Ben bugün hiçbir üniversitemizin herhangi bir İktisadi Devlet Teşekkülü konusunda mesela diyelim ki «Karabük Demir-Çelik kapatılmalı mıdır?» konusunu alıp incelediğini; işletmecilik yönünden, teknoloji yönünden, kuruluş yeri yönünden, rekabet edebilirlik yönünden, finansman yönünden veya tümüyle ekonomiye yaptığım katma değer açısından bilimsel bir araştırma yaptığını görmedim. Bazı çalışmalar var fakat yine belli bir ideolojinin ön yargısıyla hareket ediyor ki, bence artık konulara ideolojik değil pragmatik yaklaşmak, objektif yaklaşmak lazımdır.

Dördüncüsü de artık iş adamlarının ve sanayicinin ekonomiye katkı yaratan, katma değer yaratan kuruluşlar yaratmaları görevleridir. Fırsatçılık yapmak, kısa zamanda köşe dönmek zihniyeti sanayiciye yaraşmaz. Amaç rantıye olmak değildir. Amaç üretim yapmaktır. Ve bugün Türkiye üreterek büyümek zorundadır. Yoksa başka türlü bu krizden çıkmanın yolu yoktur. Kriz bugün tam anlamıyla dibe vurmamıştır. Dibe vurması için daha bir süre gidecektir. Çünkü hâlâ dibe dalma aşamasındayız. Ve geçmiş düşünün, 1994 yılı, % 7.2 kalkınma hızı ile gelen bir yılın devamıdır. Dört ay içinde böyle bir ekonomi dibe vuramaz. Bazı sektörler gerçekten etkilendi. Otomotiv gibi; şu anda turizm aynı durumda ve diğer otomotive bağlı yan sektörler. Fakat hâlâ bazı sektörler ayaktadır. Ümidimiz,

ekonominin dibe vurmadan gerekli kararların alınması ve bu kıymetli zamanın yitirilmemesidir. Yoksa ödeyeceğimiz bedel daha ağırlaşacaktır.

SAĞLAM — Buyurun Sayın Onur.

ONUR — Ben diğer konuşmacı arkadaşlarımızın görüşlerine katılmakla beraber, bu krizin acil çözümü için banka kesimi ve sanayi arasındaki yakınlaşmada Hükümet'in yardımcı olmasını temenni ediyorum. Çünkü burada gecikildiği sürece sanayi çok daha zor durumda kalacaktır. Bu diyalog sağlanmazsa canlanma ümidi olan yan sanayi, hammadde sanayileri, yarı mamul sanayileri harekete geçemeyecektir. Otomotiv ve beyaz eşya sanayilerinin satışları azalmakla beraber, ithalat kesinlikle durduğu için yerli sanayi bir miktar çalısabilecektir.

Bir konu üzerinde duracağım. Stratejik önemde bazı KİT'ler var. Bunların aslında özelleştirilmesi gerekir. Ancak bu ortamda, para piyasasının da çok oynak olduğu bir dönemde bunların satılması ve yurt dışına pazarlanması büyük tehlikedir. İki örnek vereyim. Biri Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları'dır. Bugün değerinin çok altındadır. Bir pay senedi 15 ve 17 sent değerindedir. Sırf «Elimin altında bulunsun, sırası gelince kullanırım.» diye bir yabancı Erdemir'i satın alabilir. Çünkü ödeyeceği para çok küçüktür dolar olarak. Onun için bunun özelleştirilmesinin biraz ertelenmesi lazım. Özellikle Ereğli Demir-Çelik zarar etmeyen bir kuruluş. Büyük yatırımlar yapan bir kuruluş. Yönetimine ve idare meclisine ve genel müdürüne birazcık çekidüzen verilmesi, politikacıların elini biraz kuruluştan çekmesi, orasını tamamen düzlüğe çıkar-

rabilir. İkinci örnek TOFAŞ'tır. Bugün TOFAŞ'ın % 42'si yabancıdır. Eğer siz devletin elindeki % 22'yi de yabancıya sattığınız takdirde, bir tür TELETAS olur TOFAŞ. Bugün TELETAS çok tipik bir örnektir. Rakibi aldı fabrikayı ve konkordato ilan etti. Hem teknoloji, hem istihdam hem de Türkiye telekomünikasyon sanayiinin dışarı bağımlılığı bakımından, çok kötü bir örnek oldu. Altın hisse konmasına rağmen o madde de işleyemedi. Onun için bunun gibi stratejik bazı konularda, çok dikkatli davranmak gerekiyor.

SAĞLAM — Toplantıya katılıp değerli görüşlerinizi açıkladığınız için hepimize teşekkür ediyorum.

Derginin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 7 Haziran 1994 tarihinde yapılmıştır.

E S Yayınları Sunar:

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

xxviii + 185 sayfa (büyük boy)
50.000.-TL (KDV dahil)

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdirek Mah., Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 518 17 32

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

1 9 MAYIS ve takibeden Kurban Bayramı dolayısıyla nisbeten kısa bir ay yaşanan borsada önemli iniş çıkışlar yaşanmamış, İMKB Bileşik İndeksi 14.500 ile 16.500 puan arasına sıkışmıştır. Bu aralığın istisnaları, 2 Mayıs günü kapanışındaki 14.192 puan ile, 6 Mayıs günü kapanışındaki 17.193 puan olmuştur. Dört gün içinde minimumla maksimum arasında 3.000 puanlık bir sıçrama yapmakla birlikte ayın geri kalan bölümünde ortalama bir değer etrafında küçük sınırlar yapan borsa, böylece bu ay da yatırımcısını tatmin etmekten uzak kalmıştır.

Döviz fiyatlarının da hareketsiz kaldığı, hatta bir miktar gerilediği Mayıs ayının önemli gelişmeleri faiz cephesinde yaşanmıştır. Nisan ayında gözlenen banka iflaslarının mali kesimde yarattığı güven bunalımına çözüm oluşturmak amacıyla, Mayıs ayının ilk günlerinde, bankalardaki TL ve döviz hesaplarının devlet garantisinde olduğu ilan edilmiş, böylece bankalardan Türk parası ve döviz çekişlerinin durdurulması hedeflenmiştir. Gerçekten de alınan bu önlemin etkileri olumlu olmuş, bankalara yeniden mevduat gelmeye başlamıştır. Ancak, herkesin işaret etmeye çalıştığı gibi, bu uygulamaya devam etmenin önemli sakıncaları vardır. Bankacılık sektöründeki tüm TL mevduatın çekilmek istenmesi halinde devletin bu meblağı karşılayacak fonlarının mevcut olmaması çok önemli bir sorun teşkil etmeyebilir. Zira sektördeki tüm mevduatın aynı anda çekilmek istenmesi, gerçekleşmesi son derece küçük bir olasılıktır. Bu çok küçük olasılık gerçekleşse bile, en kötü ihtimalle ve hiperenflasyon bahasına, para basılarak, verilen garantinin sağlanması mümkündür.

Ancak, döviz hesaplarının çekilmesi şeklinde bir paniğin ortaya çıkması halinde, devletin dolar veya mark basması söz konusu olamayacak, belki döviz tevdiat hesaplarının Türk parasına döndürülmesi yoluna gidilebilecektir. Söz konusu uygulamanın yaratacağı daha vahim bir sonuç ise, bankaları mevduat toplamak için çok aşırı faizler vermeye teşvik edebilecek olmasıdır. Nitekim, yapılan açıklamanın ardından, bankalar faiz oranlarını birer ikişer puan yukarıya doğru çekmeye başlamışlardır. Mevduat faizleri kredi faizlerini etkileyerek yukarı çekecek, zaten güç durumda olan sanayi kesimi, içinden çıkamayacağı kadar zor durumlara düşecektir. Bir sonraki aşama, kredilerin ödenmemesi, buna bağlı olarak da vadesi gelen mevduatların geri ödenmemesi olacaktır. Ancak bu durum banka sahiplerini olduğu kadar, mevduat sahiplerini de pek etkilemeyecek, geri alamama riskini hiç hesaba katmadan paralarını en yüksek faize yatırmaya çalışacaklardır. Böylece finansal piyasaların en temel prensibi olan riske göre getiri kuralı ihlal edilmiş olacak, hiç risk üstlenilmeden yüksek getirilerin elde edilmesi gündeme gelecektir.

Bu çarpıklığın giderilmesi için beklenecek bir sonraki adım, yine devlet tarafından, bankaların mevduat faizlerine bir üst sınır getirilmesi olacaktır. Ancak, bu çözüm de serbest piyasa kurallarına aykırı olacağı gibi yeniden dövize yönelmesini körükleyecektir. Akla gelen bir başka çözüm yolu ise, yatırılan mevduatların sadece anaparalarına güvence verilmesi halinde, vade bitimlerinde oluşacak faizlerin anaparaya eklenmesi gerekeceği, örneğin üç ay vadeye yatırılmış bir mevduat üçüncü ay sonunda çekilmemiş ve banka dördüncü ayda batmışsa, ilk üç ayda tahakkuk etmiş olan faizin de garanti kapsamına alınması gerekeceği açıktır.

Faiz kesiminde ikinci bir şok da ayın son günlerinde yaşanmış, hazine, üç ay vadeli ve üç ay için net % 50 veren bonolar ihraç etmiştir. Bu bonoların yıllık bileşik faizi % 406.25'e gelmektedir. Verilen bu faiz, beklenen ancak hiçbir zaman resmi olarak dile getirilemeyen enflasyon oranı hakkında fikir verirken, devletin içine düştüğü mali sıkıntının boyutlarını da gözler önüne sermektedir. Yatırımcılar doğal olarak bu bonolara büyük bir itibar göstermişlerdir. Ancak, hatırdan çıkarılması gereken bir husus, her ne kadar ülkemizde geçersiz kılınmaya çalışılsa da, mali piyasalarda risk-getiri ilişkisinin er geç oluşacağıdır. Söylemek istediğimiz husus, ödenmeme riski yok diye kabul edilen hazine bonolarının da ödenemez hale gelebileceği, ya da ödemelerin ertelenebileceği veya vadesi gelen bonoların sürekli yenileriyle (zorunlu olarak) değiştirilmesi yoluna gidilebileceği gibi risklerin mevcut olduğunun yatırımcılarca idrak edilmesi gereğidir. Nitekim devlet, Mayıs ayında emekli maaşlarının ödenmesini sürekli erteleyerek bu konudaki ilk olumsuz sinyalleri vermeye başlamıştır.

Faiz cephesindeki bu gelişmeler doğal olarak borsayı olumsuz etkilerken, borsa kesiminde, sistemi içeriden vuran bir başka olay da, geçen ayın sonlarında AOG Türkinvest'in ödeme güldüğü içine düşmesiyle birlikte, aracı kurum sektörü-

ne duyulan güvensizliğin boyutlarının giderek artması olmuştur. İsimleri yayınlanmamakla birlikte, sektörde başka kurumların da mali sıkıntı içinde oldukları hakkındaki söylentiler, yatırımcıların aracı kurumlardan hisse senetlerini çekmek istemelerine yol açmış, aracı kurumlar da müşterilerinin bu istekleri karşısında, takas merkezinden mal çekmek zorunda kalmışlardır. Bu eğilim, müşterilerinin kağıtlarını kullanarak kendi hesaplarına alım satım yapan aracı kurumları gerçekten zor duruma düşürmüştür. Bu aşamada, müşterilerin haklarını korumak ve güvenlerini sağlamak için akla gelen en pratik önlemlerden biri takas merkezinde hesapların aracı kurum bazında değil, şahıs yani yatırımcı bazında tutulmasıdır. Yatırımcıların istedikleri zaman takas merkezindeki hesap vaziyetlerini kontrol etme ve kağıtlarının yerinde durup durmadığını görme imkânına sahip olmaları, hem onların güvenini arttıracak hem de aracı kurumları yasal olmayan faaliyetlerde bulunmaktan caydıracaktır. Karşı çıkılacak bir yanı olmayan bu önerinin bazı aracı kurumlarca tepkiyle karşılanmış olması, bu aracı kurumların faaliyetlerine kuşkuyla bakılması için yeterli sebep teşkil etmektedir.

Ay içinde yaşanan bu gelişmelere rağmen, borsa az da olsa kıpırdanma göstermiş, «27 Mayıs 1994, Cuma» günü kapanış fiyatları itibariyle İMKB Bileşik İndeksi 15.825,12 puana ulaşarak, Nisan ayı sonuna göre % 4.83 oranında artış göstermiştir. Aynı tarih itibariyle, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi'ndeki artış oranı ise % 9.20 olarak gerçekleşmiş, indeks değeri 40.688,45 puana yükselmiştir. İndeks kapsamındaki hisselerin 22'si pozitif, 15'i negatif verim sağlarken Çimsa ile Kartonsan'ın fiyatları değişmemiş, kottan çıkarılan Teletaş'ın da fiyatının sabit kaldığı varsayılmıştır. Ayın en çok değer kazanan hisseleri Dötaş (% 63.33), Brisa (% 57.58), Bağfaş (% 36.84), Akçimento (% 35.71), Migros (% 31.43), Arçelik (% 30.88) ve Kordsa (% 26.42) olurken; değer kaybeden hisseler arasında da, Pinar Süt (% 42.47), Makina Takım (% 35.71), Çukurova Elektrik (% 32.97), Otosan (% 19.40), İş Bankası B (% 18.33), Ege Bira (% 15.71) ve İzdaş (% 15.52) ilk sıraları almışlardır.

İMKB İndeksi kapsamındaki diğer hisseler arasında da Altinyıldız (% 71.79), Netaş (% 64.91), Alarko Holding (% 60.00), Sabah Yayıncılık (% 27.23), Akal Tekstil (% 26.56), Beköteknik (% 24.36) ve Akbank (% 23.53) pozitif verimleriyle; Ege Endüstri (% 27.38), Tofaş Oto Ticaret (% 25.37), Doğan Holding (% 25.00), Turcas (% 23.91), Eczacıbaşı İlaç (% 20.65), Finans Finansal Kiralama (% 20.00) ve Ünye Çimento (% 20.00) negatif verimleriyle dikkati çekmişlerdir.

Ay içinde yapılan sermaye artırımlarında 12 şirketin ödenmiş sermayeleri artmıştır. Bu sermaye artırımları «Tablo 1» de verilmiştir.

Anadolu Sigorta'da rüçhan hakları kullanılmış olup, bedelsizleri üzerinden işlem görmektedirler. Kepez Elektrik'in yaptığı sermaye artırımında ise 1.000 lira nominal değerli hisseler için rüçhan hakkı 15.000 liradan kullanılmıştır. Ay içinde

kayıtlı sermaye sistemine geçen Ege Profil'de kayıtlı sermaye tavanı 150 milyar lira olarak belirlenmiştir.

TABLO 1
Mayıs Ayında Sermaye Artırımları
(Milyon TL)

Şirket	Önceki Sermaye			Yeni Sermaye		
	Bedelli	%	Bedelsiz	%		
Abana El	27.000	13.500	50	13.500	50	54.000
Anadolu S.	125.000	62.500	50	187.500	150	375.000
Arçelik	864.000	520.000	60.19	216.000	25	1.600.000
Banvit	19.500	10.725	55	14.625	75	44.850
Demirbank	700.000	550.000	78,57	-	-	1.250.000
Hektaş	85.000	115.000	135.29	40.000	47,06	240.000
Kepez El.	100.000	20.000	20	-	-	120.000
Koç Hol.	1.100.000	500.000	50	500.000	50	2.000.000
Olmuksa	77.000	88.550	115	88.550	115	254.100
Sabah Yay.	500.000	500.000	100	150.000	30	1.150.000
Yünsa	100.000	420.000	420	80.000	80	600.000

«Tablo 2»de, şirketlerin 1993 yılı kârlarından, hisse başına dağıtacakları kâr payı oranları verilmiştir. Tabloda İMKB Bileşik İndeksi'nde yer alan hisseler sıralanmış, dergimiz indeksinde bulunup, İMKB İndeksi'nde yer almayan hisseler de tabloya ilave edilmiştir. Adana Çimento'nun A ve C, İş Bankası'nın B ve C tertibi hisseleri bulunması nedeniyle ortalama hesabında 71 hisse yer almıştır. Yine tablodan görülebileceği gibi, Doğan Holding'de kâr payı dağıtım oranı henüz belirlenmemiştir.

Tabloda yer alan hisseler için basit aritmetik ortalama şeklinde hesaplanan kâr payı dağıtım oranı % 116.18 olmuştur. % 950 oranında kâr payı dağıtan Konya Çimento ve % 644.70 oranında kâr payı dağıtan Usaş hariç tutulduğunda, ortalama % 96.43'e gerilemektedir. Bu rakamlar geçmiş yıllara oranla hayli yüksek rakamlardır. Tabloda yer alan şirketler arasında, zarar ettiği için kâr payı dağıtımını yapamayan tek şirket geçtiğimiz günlerde konkordato ilan eden Teletaş olmuştur. Buna karşılık % 100 veya üzerinde kâr payı dağıtan 28 şirket bulunmakta, bunların 12'sinde dağıtım oranı % 200'ün üzerine çıkmaktadır. Yıllardan beri ilk defa kâr payı oranları bu düzeylere yükselmişken, 1994 yılının ilk aylarında patlayan ekonomik kriz ne yazık ki bu güzel gelişimi olumsuz etkilemiş, 1994 yılı için beslenen umutları öldürmüştür.

«Tablo 3»de ise geleneksel olarak yıllardan beri sürdürülen, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi'nde yer alan hisseler için yapılan bazı değerlendirmeler yer almaktadır. Zarar eden Teletaş dışında, cüzi miktarda kâr elde ederek, bunu geçmiş yılların zararlarına mahsup eden Kav ve Makina Takım ile Olmuksa da kâr payı dağıtımını yapmamışlardır. Çok sayıda şirketin de % 30'un altında bir

TABLO 2
Dağıtılacak Kâr Payları (%)

Adana Çim. A.	143.00	Finans F.K.	60.71	T.D. Döküm (*)	90.00
Adana Çim. C.	14.16	Good-Year (*)	120.00	T. Dışbank	104.00
Akal Teks.	62.00	Kartonsan (*)	60.00	T. Garanti B.	82.35
Akbank	50.00	Kepez Elek.	100.00	T. İş Bank. B. (*)	108.93
Aksa	90.00	Koç Hol. (*)	75.00	T. İş Bank. C	38.15
Alarko Hol.	30.00	Koç Yat. (*)	110.00	T. Siemens (*)	65.00
Alarko San.	215.00	Konya Çim.	950.00	T. Şişe Cam (*) (2)	24.75
Altınyıldız	72.00	Mardin Çim.	272.95	Tuborg	40.00
Anadolu Sig.	82.54	Marshall (*)	55.00	Usaş	644.70
Arçelik (*)	100.00	Migros (*)	210.00	Ünye Çim.	107.44
Aselsan	60.00	Milliyet	360.00	Vestel	3.00
Aygaz	32.50	Netaş	115.50	Yapı Kredi B (*)	55.00
Bağfaş (*)	60.00	Net Holding	40.00	Yasaş (*)	50.00
Bekoteknik	75.00	Niğde Çim. (1)	214.02	Ortalama	116.18
Bolu Çim. (*)	13.25	Otosan (*)	400.00	Akçimento	75.00
Brisa (*)	62.00	Pınar Süt (*)	136.00	Anadolu Cam	25.00
Bursa Çim.	150.00	Petrol Of. (*)	211.34	Çelik Halat	30.00
Çimentaş	180.50	Raks Elektro.	69.10	Ege Gübre	50.00
Çimsa (*)	220.00	Sabah Yay.	29.47	Gübre Fab.	20.00
Çukurova (*)	120.00	Sarkuysan (*)	100.00	Güney Bira	55.00
Doktaş (*)	90.00	Tat Konserve	90.00	Hektaş	16.85
Doğan Hol.	Veri Yok	Teletaş (*)	Zarar	İzmir D.Ç.	6.50
Ecz İlaç	20.00	Tire Kutsan	50.00	İzocam	75.00
Ecz. Yat. (*)	25.00	Tof. Oto. Fab.	300.00	Kav	Dağıtmıyor
Ege Bira (*)	100.00	Tof. Oto. Tic.	300.00	Kordsa	21.50
Ege End.	100.00	Trakya Cam	40.00	Makina T.	Dağıtmıyor
Ege Seramik	69.00	Transtürk H.	10.00	Olmuksa	Dağıtmıyor
Emsan Beşyıldız	43.42	Turcas	44.00	Makina T.	Dağıtmıyor
Erdemir (*)	9.00	Tüpraş	23.86	Olmuksa	Dağıtmıyor

(*) Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi'ne dahil hisseler.

(1) Niğde Çimento % 174 kâr payı dağıtımını ilan etmekle birlikte, % 23 oranında bedelsiz dağıttığı hisselerle de aynı kâr payını vermiştir.

(2) T. Şişe Cam, % 10 kâr payı dağıtımını ilan etmekle birlikte, % 147,5 oranında bedelsiz dağıttığı hisselerle de aynı kâr payını vermiştir.

kâr payı dağıtım oranı uyguladıkları gözlenmektedir. Bununla birlikte bu sene şirketlerin kâr payı dağıtımında üst grüplara doğru kaydıkları da görülebilmektedir. İlk defa % 200'ün üzerinde kâr payı dağıtan şirket sayısı 4'e çıkarken, % 100-199 arası kâr payı dağıtan şirket sayısı da 8 olmuştur. Kâr payı sıralamasında 20. ve 21. sırada yer alan şirketlerin kâr payı dağıtım oranlarının ortalaması şeklinde hesaplanan medyan değer 1988'de ulaşmış olduğu en yüksek değeri (% 60) yakalamış, basit aritmetik ortalama şeklinde hesaplanan oran ise 1992 yılında en düşük değerini alırken, bu sene borsanın faaliyete geçişinden beri en yüksek değerine ulaşmıştır. Ancak basit aritmetik ortalama bazı aşırı değerlerden (Otosan gibi) çok kolay etkilenebilmektedir. 1993 sonu ödenmiş sermayeleri tartı olarak alınarak hesaplanan tartılı aritmetik ortalama ise, basit aritmetik ortalamasının hayli altında kalmış, ancak, 1988 yılında gerçekleşen değer haricinde, 8 yılın en yüksek değeri olmuştur. 1988 yılı dışında diğer tüm yıllarda ağırlıklı ortalama değer, basit ortalamasının altında kalması, küçük şirketlerin daha yüksek kâr payı dağıtım oranı gerçekleştirdikleri şeklinde yorumlanabilmektedir.

TABLO 3
Kâr Paylarının Dağılımı

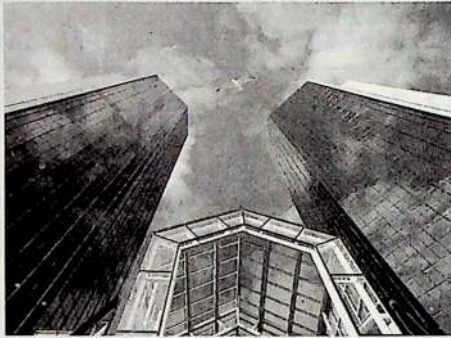
Kâr Payı Oranı (%)	Şirket Sayısı							
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
0	3	2	4	4	7	8	4	4
1 - 29	11	5	4	10	11	13	12	10
30 - 49	11	13	8	10	5	4	9	1
50 - 74	6	5	9	7	10	6	5	8
75 - 99	1	5	6	4	3	5	4	5
100 - 199	5	8	7	4	3	2	6	8
200 -	3	2	2	1	1	2	-	4
Medyan Oran	40.00	47.50	60.00	42.00	33.80	25.00	33.75	60.00
Aritmetik Ort.	72.10	66.28	68.83	50.16	46.04	52.24	43.42	76.13
Tartılı Ort.	35.24	53.33	71.80	48.87	36.53	39.79	39.06	56.11

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi
(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Ocak	297.38	493.05	1711.69	714.75	6793.38	8224.39	12953.90	10382.15	46499.72
Şubat	325.71	658.37	1465.45	822.11	7402.13	10950.59	9572.27	14056.56	43685.74
Mart	316.36	619.21	1351.48	923.62	6957.24	9793.56	11006.98	13455.69	36336.97
Nisan	305.68	613.09	917.93	1009.89	7054.56	8814.38	10128.12	20399.46	37260.41
Mayıs	304.85	833.54	1005.71	1334.72	8438.48	7932.99	9067.92	21856.16	40688.45
Haziran	306.66	1050.91	924.97	1745.24	7573.16	8275.36	12297.79	26303.88	
Temmuz	323.22	1709.16	927.28	1554.78	10664.47	7533.47	11754.44	24501.68	
Ağustos	360.80	2290.94	816.29	1716.64	10166.14	7950.10	11314.53	27193.90	
Eylül	394.62	2015.20	881.71	2673.32	10907.66	6913.80	10310.15	33729.97	
Ekim	384.48	1548.75	734.01	3486.07	10596.87	6835.47	9077.97	34444.97	
Kasım	406.68	1374.18	777.53	3241.70	6955.17	10214.39	9344.20	44519.48	
Aralık	438.99	1202.28	722.21	4940.99	6750.24	11048.39	9744.28	51099.56	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvîm Yılı Kâr (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1991 (Milyon TL)	1992 (Milyon TL)	1993 (Milyon TL)	1991 (Net)	1992 (Net)	1993 (Net)	Mayıs 1993	Mart 1994	Nisan 1994	Mayıs 1994
1	AKÇİMENTO	150.000	84.656,3	48.795	87.500	131.034	30	50	75	7.500	37.000	28.000	38.000
2	ANADOLU CAM	250.000	108.000	30	16.847	44.731	-	15	25	1.350	3.700	2.850	2.700
3	ARÇELİK	2.000.000	1.600.000	367.714	588.565	1.118.954	143,60	77	100	8.200	17.750	18.500	13.500
4	BAGFAŞ	200.000	200.000	44.738	103.047	192.442	15	30	60	4.400	3.700	3.800	5.200
5	BOLU ÇİMENTO	600.000	324.876,5	32.534	55.787	52.219	41,70	28	13,25	1.350	2.800	3.750	3.850
6	BRISA	607.500	1.063.125	12.060	104.480	197.251	6	32,50	62	7.100	2.550	1.650	2.600
7	ÇELİK HALAT	2.000.000	174.860	9.319	22.875	18.606	20	40	30	9.600	4.100	2.500	2.800
8	ÇİMSA	200.000	56.160	37.433	101.528	245.957	22	85,50	220	20.250	57.000	65.000	65.000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1.500.000	500.000	202.004	514.857	590.165	80	100	120	9.400	15.750	9.100	6.100
10	DÖKTAŞ	250.000	150.000	34.476	63.764	124.386	56	67	90	12.000	12.750	7.500	12.250
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	250.000	120.960	16.414	38.368	44.543	50	30	25	4.150	3.800	3.750	3.350
12	EGE BİRACILIK	3.150.000	201.600	96.459	220.582	383.386	500	100	100	77.000	50.000	70.000	58.000
13	EGE GÜBRE	108.000	54.000	(6.029)	16.971	37.198	-	5	50	3.800	2.475	2.250	2.650
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	2.500.000	2.304.000	762.738	693.214	421.849	40	40	9	1.225	4.100	3.800	4.350
15	GOOD-YEAR	360.000	237.388,89	50.587	79.925	271.504	25	60	120	13.500	21.000	8.800	8.300
16	GÜBRE FABRİKALARI	480.000	240.000	4.664	4.369	100.333	-	1	20	2.500	1.850	1.350	1.200
17	GÜNEY BİRACILIK	1.000.000	75.600	31.500	37.686	85.404	240	40	55	28.000	18.000	23.500	25.000
18	HEKTAŞ	200.000	240.000	5.492	11.931	17.683	18,15	20,25	18,85	1.850	1.600	1.100	800
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	1.348.625	1.348.625	(16.305)	52.437	111.169	-	-	6,50	1.075	1.825	1.450	1.225
20	İZOCAM	450.000	175.000	42.259	50.780	113.750	87,50	75	75	7.900	12.750	7.200	8.000
21	KARTONSAN	540.000	108.000	22.012	48.428	186.437	20	30	80	6.800	14.750	28.000	28.000
22	KAV	62.400	62.400	722	(7.863)	1.400	12	-	-	3.400	3.750	7.800	7.300
23	KOÇ HOLDİNG	4.000.000	2.000.000	346.586	445.676	1.019.330	53,50	35	75	15.000	22.000	24.500	18.000
24	KOÇ YATIRIM	400.000	180.000	61.683	108.253	178.059	100	100	110	21.500	35.500	29.000	30.000
25	KORDSA	300.000	212.625	73.987	58.393	69.889	25	20	21,50	2.425	3.850	5.300	6.700
26	MAKİNA TAIM	250.000	76.590	(5.801)	(11.406)	5.778	-	-	-	880	1.525	1.400	900
27	MARSHALL	1.250.000	61.200	16.875	53.315	95.732	42	81	55	16.500	10.000	6.500	8.800
28	MİGROS	100.000	20.000	11.205	40.933	82.728	37,50	100	210	75.000	210.000	350.000	460.000
29	OLUKSA	500.000	254.100	4.371	11.008	3.850	4	10	-	1.450	2.150	2.100	1.025
30	OTOSAN	500.000	110.000	100.254	221.932	743.845	90	114	400	61.000	73.000	67.000	54.000
31	PETROL OFİSİ	3.000.000	504.000	277.192	548.913	1.171.665	61,29	88,30	211,34	6.500	24.000	23.500	25.500
32	PINAR SÜT	72.800	24.300	2.913	8.895	68.734	8,74	27,88	138	6.100	21.000	18.250	10.500
33	SARIKUYSAN	1.000.000	188.000	42.054	70.100	117.760	70	100	100	12.750	21.000	8.300	9.000
34	TELETAŞ	1.000.000	200.000	47.303	83.091	(5.653)	75	15	-	8.700	10.200	8.100	8.100
35	TÜRK DEMİR DÖKÜM	1.000.000	250.000	78.465	182.111	284.596	85	80	90	12.250	14.750	10.750	12.750
36	TÜRK SİEMENS	300.000	282.000	24.769	108.270	188.457	75	60	65	8.500	6.100	7.600	7.900
37	T. İŞ BANKASI -B-	-	30.000	477.147	843.397	2.518.752	74	41,66	108,93	9.400	18.000	15.000	12.250
38	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	3.000.000	1.728.158	42.538	83.481	208.587	10	11	10	1.450	1.775	1.700	1.550
39	YAPI KREDİ B.	-	1.800.000	463.608	509.333	66.041	54,12	40	27,80	2.225	2.075	1.725	1.875
40	YASAŞ	162.000	81.000	4.374	24.434	72.123	13	25	50	4.900	4.250	3.300	3.000

Akbank, 21. yüzyıla hazır!

Türk bankacılık sektörünü 21. yüzyıla taşıyan Akbank, "dünyanın 500 büyük bankası" arasındaki yerini her yıl korumaktadır.

Akbank, yurtiçinde 550 şubesi, yurtdışında 9 temsilciliğiyle tam bankacılık hizmeti verir... Londra'da tamamı Türk sermayesiyle gerçekleştirilen ilk Türk bankası olan **Sabancı Bank plc** Akbank tarafından kurulmuştur. Fransa'nın en büyük bankası

Banque Nationale de Paris ve Almanya'nın ikinci büyük bankası **Dresdner Bank A.G.** ile ortak olarak ülkemizde **BNP-Ak-Dresdner Bank**'ın kurulmasını yine Akbank sağlamıştır... Türk bankacılığını dünyaya kanıtlayan banka, Akbank olmuştur.

Akbank, Türk ekonomisine yön vermeye devam etmekte, Türkiye'ye en iyiyi sunmaktadır...

AKBANK
Güveninizin Eseri

Görüşler

Yrd. Doç. Dr. ÖMER FARUK ÇOLAK

TCMB'nın Para Politikası ve Para Programı

I — GİRİŞ

GÜNÜMÜZ iktisat literatürünü incelediğimizde görmekteyiz ki, araştırmaların büyük kısmı para ve/veya para ile ilgili konular üzerinedir. Sokaktaki sıradan vatandaşın bir ödeme aracı olarak gördüğü «para» bu çalışmada «Merkez Bankası'nın Yükümlülüğü» olarak alınacaktır. Türkiye'de var olan, finansal yapı ve 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Kanunu'nun bir sonucu olarak Merkez Bankası (MB) büyüme ve istihdam artırıcı, ödemeler bilançosunu dengede tutucu ve fiyat istikrarını sağlayıcı para politikaları uygulamak ile görevlendirilmiştir (1).

Dolayısı ile TCMB'nın yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerini yerine getirmeye yönelik politikaları, Türkiye Ekonomisi'nin genel gelişimini de belirleyecektir. Nitekim MB, Türkiye'de

bu görevlerin yanında, yapmaması gereken işleri de yapmaya uzun süre devam etmiş; ancak, 1980 sonrasında ekonomideki mali liberalizasyon ile birlikte bunların bir kısmından kurtulabilmiştir.

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine baktığımızda, 1973 sonrasındaki ekonomik gelişmelerin neticesi olarak Merkez Bankaları büyük ölçüde tek bir konuda görev yüklenmişlerdir. Bu da fiyat istikrarının, yani parasal büyüklükler üzerinde etkinlik kurarak fiyat istikrarının sağlanmasıdır. MB'nin ekonomideki fonksiyonunun tek bir kaleme indirilmesinin nedeni, 1973 sonrası uygulanan politikaların, reel sektör üzerinde başarısız olmasıdır. Bundan dolayı, Alman Merkez

(1) 1973 öncesine değin genel kabul gören görüşe göre, MB'larının görevi yukarıda belirttiğimiz şekildedir. Chandavarkar (1987), s. 34 - 35.

Bankası Bundesbank'ın liderliğini yaptığı «fiyat istikrarını sağlamaya yönelik para politikası», yavaş yavaş genel kabul görmeye başlamıştır (2).

Genel olarak Merkez Bankaları, fiyat istikrarını sağlamak için «ekonominin likiditesini ülke parası cinsinden açtıkları, kredilerin miktarını (net iç varlıklarını) değiştirerek ve piyasalardan döviz alıp satmak suretiyle (net dış varlıklarını) değiştirerek düzenlerler.» (3).

Yıllık enflasyonun % 100'lere yaklaştığı, bilanço büyüklüğünün yarısının dolarize olduğu bir MB'na ve sürekli olarak borçlanmaya giden Hazine'ye sahip bir ülkenin MB'nın para politikası uygulama yeteneğinin ne olacağını araştırırken, makro dengelemin korunmasında hangi büyüklüğün öne çıkartılacağına da belirlenmesi gerekir.

Bundan dolayı, bu çalışmada Türkiye'de TCMB'nın uyguladığı para politikasının, belli bir dönemi (1986-1993) ele alınıp incelenirken, inceleme dönemlerini 1986 yılında başlattık. Bunun nedeni TCMB'nın analitik bilançosunun ancak bu tarihten itibaren hesaplanmasından kaynaklanmaktadır. Biz bu çalışmada yöntem olarak para politikasının amaçlarının da, sonuçlarının da tespit edilmesinin yolunun, TCMB bilançolarından geçtiğini düşünmekteyiz.

II — TCMB Bilançosu ve Parasal Büyüklükler

Sadece Türkiye için değil, diğer ülkeler için de MB'larının bilançoları büyüklükleri ile birlikte bilanço içerisinde-

ki kalemlerin büyüklükleri, uygulanan ya da uygulanacak olan para politikasının anahtar değişkenleridir.

Çünkü, MB'nın likiditesini değiştirmeye yönelik yapmış olduğu işlemlerin neticelerini MB bilançolarında bulabiliriz. Yani «MB bilançolarının büyüklüğündeki değişimler diğer şirket ya da mali kurumlarından farklı olarak, iktisat politikası kararlarını mali sistemle etkileşiminin bir yansımasıdır» (4). Bundan dolayı Türkiye'deki para politikasını incelemeye önce, TCMB'nın bilançosu ile analitik bilançosunda yer alan kalemleri incelemekte fayda bulunmaktadır (5).

Merkez Bankası, bilançosunun aktifindeki büyüklüklerin (kalemlerin) hacmini değiştirmek yolu ile parasal yükümlülüklerinin niteliğini değiştirerek ekonomideki likidite düzeyini etkilemekte ve bu yoldan para politikasının üzerinde de etkinleşmektedir.

TCMB'nın bilançosunun aktifinde temelde iki büyüklük vardır. Bunlar dış ve iç varlıklardır. Dış varlıklar MB'nın döviz cinsinden sahip olduğu aktifleri kapsar. Bir anlamda MB'nca tutulan döviz rezervini ifade eder. İkinci büyüklük ise iç kredilerdir. Bilançoda «iç krediler» ana başlığı altında yer alan kalemler, kamu sektörüne ve bankacılık sektörüne açılan krediler olmak üzere ikiye ayrılır.

(2) Countinho (1992), s. 39.

(3) TCMB (1989), s. 11.

(4) TCMB (1989), s. 11.

(5) TCMB bilanço büyüklükleriyle ilgili olarak bkz.: Ersel (1990), s. 19-45; MB Bilançosu'nun önemi için bkz.: Gavtier (1991), s. 291.

Kamu sektörüne açılan kredilerin önemli kısmı, bütçe tutarının % 15'ini geçmemek üzere Hazine'ye kullandırılan avanstan kaynaklanmakta, kalan kısmı ise KİT ve İDT'lere verilen kredilerden oluşmaktadır.

Bankacılık sektörüne ise reeskont veya avans yolu ile kredi verilmektedir. TCMB bilançosunun aktifinde yer alan en önemli kalem, şu andaki düzeyi nedeni ile «değerleme farkı hesabı»dır. Değerleme hesabı, MB'nın elinde bulundurduğu altın, döviz ve efektifler ile döviz yükümlülüklerinin döviz kurlarındaki değişimlere göre hesaplanır ve bakiye aleyhte veya lehte olarak ortaya çıkar. Şüphesiz bugünkü kur politikası ile bu fark sürekli olarak banka aleyhine işlemektedir. Hazine, 1211 sayılı Kanun'un 61. maddesi gereğince, bu farktan doğan ödemeyi TCMB ile bir protokol yaparak ödemektedir.

TCMB bilançosunun pasif tarafında ise; tedavüldeki banknotlar, Türk Lirası ve döviz olarak, kamu sektörü, kişi ve kuruluşlar ile bankacılık sektörünün mevduatı, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Uluslararası Kuruluşlardan Alınan Krediler, İthalat Akreditif Bedelleri, Teminat ve Depozitolar ile klasik bilanço kalemleri olan Sermaye, İhtiyat Akçesi ve Karşılıklar bulunmaktadır.

TCMB'nın bilançosunda yer alan büyüklükleri belirledikten sonra şimdi «analitik bilanço» üzerinde çalışabiliriz. Analitik bilanço gerçekte TCMB'nın varlıkları ile yükümlülüklerini, yani kaynakların kullanımı ile bu kullanımların menşei gösteren bir tablodur.

Analitik bilançonun «Varlıklar» bölümündeki kalemlerin neleri ifade ettiğini, yukarıda normal bilançoyu açık-larken göstermiştik. Yükümlülükler bölümü, TCMB'nın döviz ve TL yükümlülükleri olarak ayrılmaktadır. Döviz cinsinden yükümlülükler, TCMB'nın ülke içindeki ve dışındaki kişi ve kuruluşlara karşı borçlarını göstermektedir.

Yükümlülükler bölümünün ikinci kalemi, «Merkez Bankası Parası»dır. Merkez Bankası Parası (MBP) kısaca; emisyon, bankaların TCMB'de bulundurduğu mevduat, kamu kesiminin mevduatı ve faizler ile önem derecesi küçük olan diğer kalemlerden oluşmaktadır (6). MBP'nı oluşturan parasal büyüklüklerin, mali sistem ile ilişkileri ve ilişkinin şekillenışı farklı olmasına rağmen, likidite yaratma özellikleri aynıdır. Bundan dolayı «para politikası uygulamalarını likidite üzerindeki etkisinin sağlıklı bir biçimde incelenebilmesi için izlenmesi gereken parasal büyüklük, MB parasıdır» (7).

Görüldüğü gibi; para politikasının hem araçları, hem de anahtar değişkenleri analitik bilançonun içerisinde bulunmaktadır. Bu bakımdan, Türkiye'de 1986 sonrası uygulanan para politikasını, analitik bilanço kullanılarak analiz edebiliriz.

(6) Burada MBP ile ilgili iki kavramın tanımını göz önüne almak gerekmektedir. (1) Rezerv Para = Emisyon + Karşılıkları + Fon Hesapları + Banka Dışı Kesimin Mevduatı. (2) Parasal Taban = Rezerv Para + Açık Piyasa İşlemleri. Yani «MBP = Parasal Taban + Kamu Mevduatı» oluyor.

(7) TCMB (1989), s. 13.

III — 1986 – 1993 Dönemi Uygulanan Para Politikası ve TCMB

TCMB'nin dış varlıkları kabaca elinde bulundurduğu altın ve döviz mevcudundan oluşur. Dolayısı ile dış varlıklar içinde yer alan döviz olarak bulundurulmuş miktar aynı zamanda MB'nin brüt döviz rezervini oluşturmaktadır. Net döviz rezervine bilindiği üzere döviz cinsinden varlıklardan, döviz cinsinden yükümlülüklerin çıkarılması ile ulaşılır. 1986 yılından bu güne değin ki gelişine baktığımızda, net dış varlıkların hep negatif değer taşıdığını görmekteyiz. Dolayısı ile MB'nin «Kur Riski Oranı» sürekli olarak bir'in altındadır, hatta bu oran (Tablo 1'de de gösterildiği gibi) 1980'li yılların başında .25 – .40 düzeylerinde seyretilmiştir ve ancak 1993 yılının Kasım ayı itibarı ile .82 düzeyine ulaşmıştır. Ancak bu arada belirtmemiz gereken bir nokta var ki, bu da Türkiye ekonomisi için elinde bulundurduğu dövizin TCMB'na maliyetinin yüksek olmasıdır.

Zira TCMB daha önceki yıllarda yaşanan döviz problemi nedeni ile iktisadi birimler için bir kabus olan «döviz yetersizliği» konusunu gündem dışında tutmak zorunda kalmıştır. Bunu sağlamak için bulduğu yöntem ise faiz oranlarını yüksek tutarak kısa vadeli sermaye hareketlerinin ülkeye yönelmesini sağlamak olmuştur⁽⁸⁾.

Öte yandan, artan turizm gelirleri ve ihracat hacmi döviz rezervlerinin bu korkuyu doğurmayacak düzeyde kalmasını sağlamıştır. Şimdi aynı doğ-

rultuda dış yükümlülükleri analizimize soktuğumuzda görmekteyiz ki, TCMB'nin analitik bilançosunun pasif bölümünün .62'si döviz yükümlülüklerinden oluşmaktadır. Dolayısı ile daha hemen ilk bakışta MB'nin uygulayacağı para politikasının etkin bir şekilde işleminin mümkün olmadığı görülmektedir⁽⁹⁾. Bilançonun bu şekilde dolarize olması MB'nin para politikası uygulamasını kısıtlayıcı ana faktörlerden birisi olmaktadır. Nitekim Interbank'ın ortaya çıkışı ile zımnî olarak ağırlığı azalan «Reeskont Politikası» ile birlikte artık TCMB'nin «açık piyasa işlemleri» yoluyla etkinleşmekten başka çaresi kalmamıştır.

Bunun için de TCMB'nin para politikası yeterli esnekliğe sahip değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi dış varlık/dış yükümlülük rasyosu 1990'da oldukça düşük düzeydedir. Bu durum ancak 1990 yılı para programı ile nispi olarak düzelmeye başlamış ve bu iyileşme 1993'e kadar devam etmiştir.

TCMB'nin iç finansman kaynağı olan Türk Lirası, analitik bilanço içerisinde iç varlıklar ve Merkez Bankası Parası (MBP) kullanılarak analiz edilebilir. TCMB'nin kaynak kullanımındaki en büyük payı, kamu kesimi almaktadır. Kamu kesimi bunu iki yol ile yapmaktadır. Direkt olarak TCMB 1211 sayılı Kanun'un 50. maddesi uyarın-

(8) Akyüz (1990), s. 119 – 126.

(9) 1980'den itibaren gerçekte «Para politikasının sorumlusu kimdir?» sorusuna kesin bir cevap vermek mümkün değildir. Zira görev için TCMB, Hazine ve Para – Kredi Kurulu muhatap alınmaktadır.

ca «Cari yıl Genel Bütçe Ödenekleri» toplamının .15'i oranında Hazine'ye avans açmaktadır. Dolaylı olarak ise Hazine «Değerleme Hesabı» ile yine TCMB kaynaklarını kullanmaktadır. Bu kullanım, kur farklarından doğan döviz yükümlülüklerindeki artışların Hazine lehine sonuçlanmasından kaynaklanmaktadır. TCMB'nın, Hazine'ye kullandığı her iki kaynağın vadesi ve faiz oranının ne düzeyde olacağı TCMB ile Hazine arasında yapılan protokol ile belirlenmektedir. Ancak, bilindiği üzere çoğu zaman Hazine bu plana da uymayarak, belli aralıklarla çıkartılan konular ile borçların tahkim edilmesini sağlamaktadır (10).

TCMB ile Hazine arasındaki bu ilişki nedeniyle TCMB'nın bankalara açtığı kredi miktarında önemli düşüşler olmuştur. Nitekim TCMB'nın bankalara açtığı kredinin toplam bilançoya oranı 1985'lerin başında .18-.19 düzeylerinde iken, bu oran 1992'de .05, 1993 yılında .06 olmuştur. Dolayısı ile kamu, TCMB'nın önemli bir aracının, yani «Reeskont Politikası» aracının gücünü azaltmış olmaktadır. TCMB'nın bilançosunun son üç yıllık dönemine baktığımızda, 1990 yılında bilançoda nispi bir iyileşmenin olduğunu net bir şekilde görmek mümkündür.

Nitekim 1990 yılında MBP'nın ve emisyonun bilanço içindeki payı yükselmiş, bu durum doğal olarak 1991'e yansımıştır. Öte yandan kamuya açılan kredilerin bilanço içindeki payı .15'ler düzeyine inerek, bankacılık sektörüne verilen krediler düzeyine ulaş-

mıştır. Buna paralel olarak «Tablo I»-den de izlendiği üzere dış varlık/iç varlık rasyosu yükselmiştir.

1990 yılındaki bu olumlu gelişmenin nedeni 1990 yılında ilan edilen para programıdır. Para programı MB'nın yürüttüğü para politikasında ciddi bir değişikliğe neden olmuştur. Bu değişiklik ile TCMB'na tek bir görev verilmekteydi. O da orta vadede fiyat istikrarını sağlayıcı para politikasını yürütmektir (11). Ancak, bu gerçekçi kabul ve buna bağlı gelişmeler, 1991'de Körfez krizinin etkisinin ülke ekonomisine yansımaya başlaması, seçimlerin ve iktidar değişikliğinin getirdiği belirsizlikler nedeni ile sona eriyordu. Bu olumsuzluğa ek olarak yeniden gündeme gelen Tahkim Kanunu ile MB'nın Kamu kesimine aktardığı kaynağın 1991'den itibaren artması ve hükümetin genişlemeci bir makro politika izlemesinin bir sonucu olarak, MB'nın bilanço değerleri yeniden rayından çıkmıştır.

Bu aşamada belirtmemiz gerekir ki, 1990 yılı parasal programının başarısını ihtiyatla karşılamak zorundayız. Çünkü, TCMB'nın Hazine, KİT ve İDT'lere yönelik finansmanı azaltması, kamuyu iç ve dış borçlanmaya itelemiş; bu ise faiz oranlarının yükselmesine, dolayısıyla özel sektör için küçük de olsa bir Crowding-Out (İtelenme) etkisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim bunun sonrasında 1991 yılında büyüme oranı .005 ora-

(10) MB'ları ile hükümetler arasındaki ilişki üzerine bkz.: Burdekin, Langdana (1992), s. 100-118; Bhatt (1983).

(11) Saracoğlu (1990), s. 3.

TABLO I
TCMB ANALİTİK BİLANÇOSUNA İLİŞKİN BAZI RASYOLAR

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993 (*)
Kur Riski Oranı	35.0	33.7	41.8	58.9	68.9	73.4	84.7	81.6
Dış Varlıklar / İç Varlıklar	31.5	31.5	40.6	57.8	68.9	66.7	74.7	88.4
Emisyon / İç Varlıklar	20.4	18.1	16.8	26.9	39.8	36.7	36.2	40.3
Emisyon / Toplam Bilanço	15.5	13.7	11.9	17.1	23.0	22.0	20.8	21.4
Değerleme / Toplam Bilanço	39.0	42.4	44.7	43.3	43.3	33.5	19.6	10.8
Dış Varlıklar / Toplam Bilanço	23.9	24.0	26.9	36.6	41.9	40.0	12.7	46.9
MBP / Toplam Bilanço	31.5	29.0	30.9	37.0	39.0	45.6	19.6	42.5
İç Döviz Yükümlülükler / Toplam Bilanço	16.1	20.6	22.3	20.0	18.0	14.9	15.8	20.6
Dış Yükümlülükler / Toplam Bilanço	52.3	50.4	46.8	42.2	42.8	39.6	34.6	36.9
Kamuya Krediler / İç Varlıklar	36.3	32.0	26.0	25.3	15.0	39.5	61.7	68.9
Bankaya Krediler / İç Varlıklar	6.9	10.9	11.2	9.8	15.0	9.1	9.3	12.1
Değerleme / İç Varlıklar	55.5	56.0	63.8	68.3	74.6	55.9	34.2	20.4

Kaynak : TCMB Üç Aylık Bültenleri (1986-1993).

(*) Kasım 1993 itibarıyla, TCMB Üç Aylık Bültenleri kullanılarak hesaplanmıştır.

nında gerçekleşmiştir. Bunu söyleyerek MB'nı ekonomik büyümenin engelleyicisi olarak göstermek istemiyoruz. Belirtmek istediğimiz nokta, MB'nın tek başına bir «Para Programı» ya da «Para Politikası» yürütmesinin mümkün olmadığı, bunun ancak «para» üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkide bulunabilen kurumların da aynı görüşte olması ve bu yönde davranması ile mümkün olabileceğidir. 1990 yılı programına uygun olarak Hazine, MB kaynaklarına başvurmamış, ancak büyük miktarda iç borçlanmaya gitmesinin sonucu olarak bir sonraki dönemde yine TCMB kaynaklarına başvurur hale gelmiştir. Nitekim 1990'da kamuya açılan kredi/iç varlıklar oranı .15 iken, 1991 yılı oranı .39, 1992 .61, 1993 .69 olmuştur.

Para politikasının uygulayıcısı TCMB'dir (12). Ancak, TCMB'na bunun gerekli olan araçlarını vermek, bu araçları kullanmasını engelleyici zımni politikalardan kaçınmak gereklidir.

Bir yıl para programına kâğıt üzerinde uyup, ertesi yıla ipotek koyacak şekilde bir davranış içine giren «Kamu Kesimi»ni bundan vazgeçirmenin yolu ancak devletin üretici olmaktan kurtulması ile mümkündür. Kısacası, kamu kesimi sürekli olarak açık verirken, bir para programını uygulamaya çalışmak ciddi bir beceri gerektirir (13). Nitekim 1992 yılında yürürlüğe konulan para programının hedeflediği amaçların büyük bir kısmında sapma olmuştur.

Türkiye'de kısa vadeli düşünen sadece kamu kesimi değildir. Aynı

davranışı özel sektör de göstermektedir. Konumuz gereği mali kesimde yer alan bankaları öne çıkardığımızda görmekteyiz ki, 1990 yılından itibaren bankalar, ülke içindeki yüksek faiz ve fiyatlar ile döviz kuru arasındaki makastan yararlanarak, kaynaklarındaki büyümeyi dış yükümlülüklerini artırarak sağlamaktadırlar. Yani dışarıdan aldıkları döviz cinsinden kredileri, Türkiye'de TL'ye çevirip, iç kullanıma sunmaktadırlar. Bankalar dış yükümlülüklerini artırarak kendilerine kaynak yaratırken, aynı zamanda kaydı para yolu ile M2 cinsinden para arzını arttırmaktadırlar. Bankalar böylece munzam karşılıkların ve reel faizin yüksekliğinden kaynaklanan maliyet artışlarından kurtulmuş olmaktadır. Bu şekilde bankacılık kesimi 1990 sonrası kaydı para yolu ile «Para Arzı» üzerinde etkili olurken, TCMB da geniş para arzı üzerinde, reeskont politikasını işletemediğinden, açık piyasa işlemleri ve munzam karşılık oranları ile oynayarak, sektör üzerinde etkinleşmeye çalışmıştır.

Mali kesimdeki bu gelişmeler neticesinde, bankalar bir süre sonra «Kur» makasının kapanması ile önemli bir dış yükümlülük altına girdiklerini farkedip, bedelini ödeyeceklerdir. Tabii bu Hazine için de geçerlidir. Yani ufukta bir bunalım vardır diyebiliriz. Bunu engellemek için MB yüksek faiz politikasını sürdürerek 1989 yılında yürürlüğe giren 32 sayılı Karar'ın netice-

(12) MB'larının elinde bulundurduğu para politikası araçları için bkz.: Lindgren (1991), s. 309.

(13) Shang (1991), s. 208.

si olarak hızlanan «Sıcak Para» girişinin devam etmesi istikametinde bir politika yürütebilir. Böyle bir politika, son dönemde TCMB yöneticilerinin de benimsedikleri, bunalımın bir sonraki nesle devredilmesinden başka bir şey değildir.

IV — SONUÇ

Uygulanması gereken para politikasına ilişkin önerilerimiz nelerdir? Bunları ortaya koymaya çalışırken önce para politikası, daha sonra da maliye politikası konusunda neler yapılabileceğini belirleyeceğiz. TCMB bilançosuna hâkim olmak için her şeyden önce dışarıdan yapılan müdahalelere karşı direnecek bir yapıya kavuşturulmalıdır. Yani TCMB gerçekten özerk olmalıdır (14). Ancak, bu tek başına yeterli değildir. Zira eğer ekonomide enflasyon var ise, TCMB'nin bağımsızlığı da yok oluyor demektir. Nitekim Türkiye bu konuda 72 ülke için yapılan bir araştırmada 61. sırayı alabilmiştir (15). Bunun nedeni ise TCMB'nin kamuya açtığı kredilerdeki devamlılık gösteren genişlemedir (16). TCMB'nin bilançosuna hâkim olabilmesinin ikinci yolu, bilançonun aktif tarafına hâkim olmasından geçer. Yani TCMB'nin bilançosundaki aktif tarafın bileşimlerini istediği gibi değiştirebilme gücü olmalıdır.

1973 yılında petrol şoku sonrası, 1974 yılında Almanya'da, 1979 yılında ABD'de başlayan para programı uygulamasına Türkiye'de uzun bir ge-

cikmeden sonra geçilebilmiştir. Türkiye böyle bir programa 1974-1975'lerde başlamış olsa idi, 24 Ocak 1980 kararlarının getirdiği tedbirlerin bazılarının alınması mecburiyetinde kalınmazdı.

24 Ocak sonrası, 1 Temmuz 1980 faiz kararnamesi ile başlayıp, 32 sayılı Karar ile kurulmaya çalışılan mali liberalizasyon programındaki sapmaların ortadan kaldırılmaması halinde Türkiye ekonomisi, yine mali sektörden başlayan (1981-1982 bankerlik bunalımı benzeri) bir bunalım ile karşı karşıya kalabilir [*]. Bunun da başlangıcı, bankaların açık pozisyonları olabilir. Bunun için TCMB'nin doğrudan denetiminde olmayan bankacılık kesiminin dış yükümlülüklerinin azalması gerekmektedir. Bu büyüklük arttıkça M2 üzerindeki baskı ortaya çıkabilecektir. Bunun için de bankaların ellerinde bulundurdukları TL üzerindeki maliyet oranı düşürülmelidir. Böyle bir değişim TCMB'nin M2 üzerindeki etkinliğini arttıracaktır.

TCMB'sinin uygulayacağı para politikası, Türkiye ekonomisinin bulunduğu bu noktada, maliye politikası

(14) TCMB kâğıt üzerinde özerktir. Nitekim yapılan bir araştırmaya göre, sanayileşmiş ülkeler arasında MB'ları için hesaplanan bağımsızlık katsayıları göz önünde tutulduğunda, Türkiye ilk sıralardadır. Bkz.: Webb, Cukierman, Neyapti (1992).

(15) a.g.m..

(16) Gökçe (1993), s. 21.

[*] Dergi'nin Notu: Yazının Dergi'ye ilk verilmesi Şubat 1994, ikinci verilmesi ise 10 Mayıs 1994'tür.

ile desteklenmelidir. Bunun için yapılması gereken, gelirler politikasının yeniden devreye sokulmasıdır. Ancak bu şekilde kamu kesiminin MB kaynaklarına başvurusu engellenebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Y. Akyüz (1990); «Financial System and Policies in Turkey in the 1980». The Political Economy of Turkey Debt Adjustment and Sustainability. Ed. by: T. Arıcanlı and L. Rodrik, Hong Kong, The Mc Millan Press.

V. V. Bhatt (1983); «Some Aspects of Financial Policies and Central Banking in Developing Countries». Money and Monetary Policy in Less Developed Countries. Ed. by: W. L. Coats and D. R. Khathkata, N. York, Pergaman Press.

R. Burdekin and F. K. Langdana (1992); Budget Deficits and Economic Performance, N. York, Roudledge.

A. G. Chandavarkar (1987); «Development of Role of Central Banks», Finance and Development, Dec. - 1987.

R. Coutinho (1992); «Para Politikasının Bağımsızlığı», TÜSIAD, Görüş, Kasım - 1992.

H. Ersel (1990); «MB Bilançosu, Parasal Büyüklükler ve Aralarındaki İlişkiler», TCMB Üç Aylık Bülteni, 1990 - I.

D. Gökçe (1993); TEMAR'da verilen «Nasıl Bir MB» konulu tebliğ, Maliye Yazıları, Sayı 40.

J. Gavtier (1991); «Financial Reform, Financial Policy and Bank Regulation». The Evolving Role of Central Banks. Ed. by: P. Downes and R. V. Zadeh, Washington, IMF Publish.

L. Iskenderoğlu (1993); «Para Politikası Açısından T.C. Merkez Bankası Bilançosu», Merkez Bankası Bilançolarının İrdelenmesi, İstanbul, İst. Mül. Vakti.

C. J. Lindgren (1991); «The Transition From Direct to Indirect Instruments of Money

Policy». The Evolving Role of Central Banks. Ed. by: P. Downes and R. V. Zadeh, Washington, IMF Publish.

R. Saracoğlu (1990); TCMB 1990 Para Programı, Ankara, TCMB Yayını.

R. Saracoğlu (1992); TCMB 1992 Para Programı, Ankara, TCMB Yayını.

R. Saracoğlu (1993); «Türkiye'de Merkez Bankacılığı», İşletme ve Finans.

A. Shang (1991); «Role of Central Bank in Banking Crisis An Overview». The Evolving Role of Central Banks. Ed. by: P. Downes And R. V. Zadeh.

TCMB (1989); «TCMB'nin Para Politikası Hedefi Olarak MBP», TCMB Üç Aylık Bülteni, 1989 - III.

S. Webb, A. Cukierman, B. Neyapti (1992); «Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect On Policy Outcomes», The World Bank Economic Review, Num. 3, Vol. 6.

banka ve ekonomik yorumlar Aylık Dergi

●
Ciltlenmiş
eski sayıları:
●

1990 Yılı Cildi: 120.000 TL
1991 Yılı Cildi: 140.000 TL
1992 Yılı Cildi: 150.000 TL
1993 Yılı Cildi: 200.000 TL
(Öğrencilere % 50 indirim)

İSTEME ADRESİ:

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 518 17 32

SIEMENS
NIXDORF

Kurlarda anlaşamasa da bile finansal çözümlerde tüm Avrupa'nın anlaşığı bilgisayar firması...

Ülkeler arasındaki ekonomik ve politik sorunlara çözüm getiremiyoruz. Üstelik, bu işimiz de değil. Fakat ülke ekonomilerinin verimli işleyişleri yanında karşılıklı ilişkilerinde gerekli olan kusursuz altyapıyı kurmayı başardığımızı gururla söyleyebiliriz. Finansal çözüm paketlerimizden

açık sistemlerimize; ürettiğimiz notebook'lardan yüksek performanslı server'lara uzanan geniş bir paletle. Zaten Avrupa'nın bizi 1 numaraya yükselterek gösterdiği güven onların da bizi aşan konularda bir gün uzlaşacaklarını gösteriyor. Firmamız konusunda yıllardır uzlaştıkları gibi...

Sinerji iş başında

Dış Basından

Derleyen: Doç. Dr. NİLSEN ALTINTAŞ

ZAYIF İLİŞKİLER (*)

ÜÇÜNCÜ Dünya ülkelerindeki mal üreticileri ebediyen yoksulluğa mahkûm mudurlar? Asya ve Latin Amerika'da gelişmekte olan ekonomilerdeki hamle çok dikkat çekmektedir. Dünya Bankası'nın yayını olan «Global Economic Prospects and the Developing Countries»in 1994 sayısında, az gelirlili mal üreticilerinin beklentilerinin düşüklüğü üzerinde durulmaktadır.

Toplam ihracatının en az % 50'si üretim malı olan ülkeler, 1980-1992 arasında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıllarının (GDP) yıllık ortalama % 6.8 oranında büyümesiyle keyiflendiler. İhraç ürünlerini çeşitlendiren ihracatçılar ise % 3.6 oranında büyümektedir. Bununla beraber özellikle petrol dışı mal üretip ihraç edenlerde bu oran % 1.4 gibi düşük bir oranda kaldı ve bunların kişi başına gerçek gelirleri düştü.

Dünya Bankası'nın kategorisine göre, düşük gelirlili mal üreticileri grubuna giren 35 ülkenin (26'sı Afrika'da) ortalama kişi başına Gayri Safi Milli Hâsılları sadece 420 \$'dır. Bu ülkeler dünya nüfusunun % 31'ini kapsamakta, ancak toplam üretime sadece % 3 oranında bir katkıda bulunmaktadır. Bunların 1992'de kişi başına ortalama gelirleri, bütün gelişmekte olan ülkelerin ortalamasının sadece % 46'sıdır. 1960'da bu oran % 63'dü. Mallara bağımlılık, ekonomik büyümeyi sürekli frenleme şeklinde mi etki yapıyor?

1980'den beri ortalama mal fiyatları, gerçek terimlerle yarıdan daha fazla düştü. Bu, 1993'de gelişmekte olan ülkelerde yıllık 100 trilyon dolar kayba tekabül etmektedir ki, yabancı ülkelere alınan yardımların hemen hemen iki misline eşdeğerdir. Bu kaybın arkasında, dünyada mal ticaretinin hizmet ve üretime nazaran

(*) The Economist, 16 Nisan 1994.

daha yavaş büyümesi gereği yatmaktadır. Bunun sebeplerinden biri, ülkeler zenginleştikçe, yiyeceğe harcanan gelir payının düşmesidir. İkinci bir faktör ise, ekonomiler arasında daha az hammadde kullanan aktivitelere kayma olmasıdır. Bazı metallerin yerine kullanılabilen sentetik malzemelerin ortaya çıkması bu metallere olan talebi azaltmıştır.

Birçok öngörümçüler önümüzdeki birkaç sene endüstriyel ekonomilerin hızını değişmesiyle mal fiyatlarının makul oranda düzelebileceğini, ancak en iyi tahminle gelecek on yıl için, sabit kalacağını beklemektedirler. Hiç kimse bir mal patlaması olabileceğini beklemediği için, mal üreticileri sadece üretimlerini ve ihracatlarını en kısa zamanda diğer sektörlere kaydırırlarsa mı daha hızlı büyürler?

Bugünün, başarılı gelişmekte olan ülkelerinin çoğu, daha önce ağırlıklı olarak ilk ürünlere bağlıydı. Malezya'nın ihracatının 1965'de % 89'u mal ağırlıklı iken, bugün bu oran % 28'dir. Bazıları bunun sebebinin, ülke ekonomisinin çok iyi gelişmesi sonucu, Malezya'nın mal ticaretinden kayması olduğu sonucuna varabilir. Ancak, bu yanlıştır. Malezya'nın tarım ürünlerinde bir patlama olmuştur. 1970'den beri hurma yağı üretimi 16 misli artarken, kakao üretimi 1970'deki 3000 ton'dan 1993'de 225.000 tona fırlamıştır. Endonezya, Tayland ve Şili'de de buna benzer örnekler verilebilir.

Bu ekonomilerdeki deneyimler, mal ticaretinin dışında başarılı bir çeşitlendirme yapıldığında ana sektörlerde üretim ve verimlilik açısından patlamalar olabileceğini göstermektedir. Dünya Bankası tarafından sunulan delillere göre, toplam üretim büyüme faktörü (yani üretimdeki artış sadece daha fazla kapital ve işçi kullanımıyla açıklanamamaktadır) tarımda da sınırlı üretimde de hemen hemen aynıdır. Bu demektir ki mal ihraç eden ülkeler, çok düşük ve değersiz büyüme oranlarına mahkûm değillerdir.

Malezya gibi başarılı olan ülkelerde ortaya çıkan durum, tarımda verimlilik artışının yeni teknoloji ve daha etkin pazarlama yöntemleri ile teşvik edilmesi ve bunun sonucu olarak ülkenin daha az işçi ile daha çok üretmesi ve işçinin sanayiye kayması şeklindedir. Bununla beraber buradan, mal ihracatçılarının yapacakları en iyi şeyin, çeşitlendirmeyi hızlandırmaları ve büyüme oranlarını, ana ürünleri kapsayan endüstrilerin etkinliğini artırarak büyütme olduğu gibi tuhaf bir anlam çıkmaktadır. Hükümetler, bunu ticaret bariyerlerini düşürerek ve yabancı yatırımcılara ülkeyi açarak ve bu şekilde çeşitlendirme için bir başlangıç noktası sağlayarak teşvik edebilirler.

Buna karşılık birçok Afrika ülkesi tarımda büyümeyi önleyen (traktör gibi sanayi ürünlerine ithalat bariyerleri ve tarım ürünlerine ihracat vergileri koyma gibi) politikalar uygularlar. Bunun sonucu olarak Afrika, ağırlıklı olarak birincil mallara bağımlı kaldığı gibi, pazar payı da gitgide küçülmüştür. Örneğin son 20 sene içinde dünya kahve üretiminde, kıtasal payları % 29'dan % 15'e düşmüştür.

Dünya Bankası, Afrika'da Sahra'nın altına kadar olan bölgenin Malezya'yı taklit edebilmesi için gerek fiziksel, gerekse insan sermayesinin sınırlı olduğunu ka-

bul etmektedir. Buna rağmen gene de mal üretimi ve ihracat konusunda efektif olmayı başarabilirler.

Şayet bütün mal ihracatçıları aynı zamanda ihracatlarını arttırmaya çalışırlarsa, bu fiyatların düşmesine sebep olur ve gerçekten de net ihracat gelirleri daha da düşebilir. Dünya Bankası bu problemin sadece kahve, kakao ve çay için ortaya çıkabileceğini tahmin etmektedir. Diğer mallar için, mal hacmindeki artışın net gelirleri de arttıracığı beklenmektedir. Tropik içecekler için dahi üretim ve pazarlamada etkinliği artırıcı politikaların, ihracat kotalarından ve vergilerden daha başarılı sonuç vereceğine inanılmaktadır.

Gelişmenin Türevleri

Kötü hasat gibi arz şokları, üretimde olduğu gibi mal fiyatlarını da iki misli buharlaştırır. Bu, özellikle Zambiya, Ruanda ve Uganda gibi tek bir malın toplam ihracatın dörtte üçünü kapsadığı ülkeler için ciddi problemdir. Belirsizlikler, uzun vadeli yatırımları engeller ve uzun vadeli büyüme hedeflerini azaltır. Gelişmekte olan ülkelerin bu türlü dalgalanmalara karşı kendilerine destek olabilecek birşeyler var mı?

13 Büyük Bankanın Ortak Kuruluşu

Yatırım Finansman A.Ş.

"Danışmadan Karar Vermeyiniz"

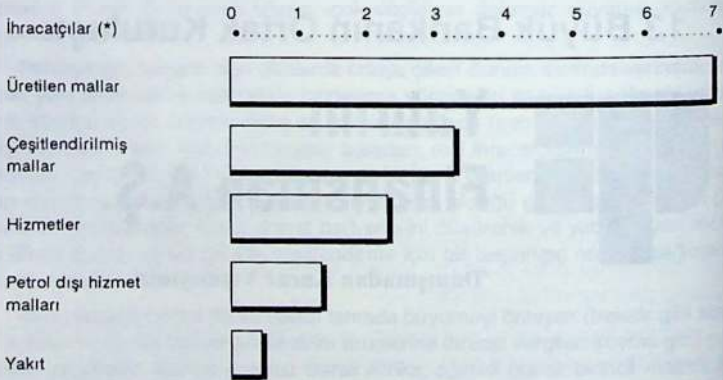
Gn. Md.	Tel: (212) 275 44 80 (40 Hat)	Fax: 272 44 48
Ankara Şube	Tel: (312) 417 30 46 (11 Hat)	Fax: 417 30 52
İzmir Şube	Tel: (232) 441 80 72 (8 Hat)	Fax: 441 80 94

Ülkeler, ihracat kotaları koyarak veya tampon stoklar oluşturarak fiyatlarını sabit tutmaya çalışmaktadırlar. Ancak, fiyatları çok yüksek seviyede tutmaya çalıştıklarından bu tür planlar başarısızlığa uğramaktadır. Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerin fiyat risklerini azaltabilmeleri için «futures contracts, swaps ve options» gibi finansal yöntemleri kullanmalarınının daha uygun bir yol olduğu hususunda hemfikirdir.

Halen gelişmekte olan ekonomilerde bu yöntemler geniş çapta kullanılmamaktadır. Bazı ülkelerde bunların kullanımı döviz alım satım sebebiyle sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte, Dünya Bankası'nın kendisi, hükümetleri ve firmaları bu yöntemleri kullanmaya teşvik edebilir. Ülkelerin uluslararası kredibilitésinin azalması ve bunun sonucu olarak bu tür finansal araçlardan faydalanma imkânından mahrum olunması, daha büyük bir problemdir. Dünya Bankası, bu durumlar için, ayrı ayrı her vaka için, karşı tarafın riskine karşı teminat verecek şekilde bir uluslararası fonun oluşturulmasını tavsiye etmektedir.

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER
GSYİH'ya Göre Yıllık Ortalama Büyüme (%)
(1980-1992)

Kaynak: Dünya Bankası.

(*) Ülkeler ana ihraç ürünlerine göre sınıflandırılmıştır.

En değerli kâr ortaklarımızdan biri.

Nesli tükenmekte olan
Kardelen, ülkemizin
korunması gereken doğal
zenginliklerinden biri.
Garanti, gelirin
bir bölümüyle, bitki
türlerinin de korunması için
çalışmalar yapan
Doğal Hayatı Koruma
Derneęi'nin projelerini
destekliyor.

GARANTİ

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (MAYIS 1994)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Carl İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Faiz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Bankalar
								Kredi
A.B.D.	3.6	2.4	2.7	6.4	-140.1	-109.2	4.68	6.75
Avustralya	4.0	2.0	3.8	10.1	-0.4	-11.3	4.75	9.00
Almanya	-0.9	3.2	3.6	8.3	39.5	-20.6	5.00	8.00
Belçika	0.8	2.4	1.5	13.3	-1.9	11.0	5.19	9.25
Fransa	-0.6	1.7	2.4	12.2	16.0	10.3	5.45	7.95
Hollanda	0.3	2.8	2.2	8.1	9.5	6.7	5.00	7.00
İngillere	2.6	2.6	4.0	9.5	-19.3	-16.0	5.13	6.25
İspanya	-0.3	4.9	6.2	24.6	-17.5	-3.0	7.57	8.00
İsveç	0.5	1.7	3.5	7.8	8.2	-0.5	6.96	9.50
İsviçre	0.2	1.1	5.3	4.9	2.5	18.6	4.00	6.25
İtalya	0.3	4.1	4.0	11.2	18.7	8.3	7.75	9.13
Japonya	b.d.	1.3	2.2	2.9	142.8	130.3	2.16	3.00
Kanada	3.0	0.2	1.5	11.0	8.7	-19.6	6.13	6.75

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. **Kaynak:** The Economist, 21-28 Mayıs 1994.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F. / F.O.B.

Ayın Ekonomik Olayları

Dr. YILDIRIM KILKIŞ

KURBAN Bayramı'nı da içine alan son bir ayda, Türkiye ekonomisinde ilginç bazı olaylar görülmüştür. Bu olayları kısaca şöyle belirtmek mümkündür: Piyasalar büyük çapta finansman sıkıntısı çekmektedir. İş dünyası, ödeme zorlukları içinde bulunmakta, bu nedenle ödemeler aksamaktadır. Aylık vade faizleri % 16 - % 20 oranlarına yükselmiştir.

5 Nisan 1994'de yayınlanan istikrar paketi, bilindiği gibi devlet bütçesinden yapılacak zorunlu ödemeler için gerekli mali imkânları sağlayacak tedbirleri de getirmiştir. Ancak, geçen sayımızda açıkladığımız ek vergiler ve Net Aktif Vergisi gibi devlete gelir sağlayan bu tedbirler, yeni ödeme yükümlülükleri getirdiği için, firmaların sıkıntısını artırmaktadır.

Durum böyle iken, bayram tatilinde başta Güney-Batı kıyılarımız olmak üzere tatil yerlerine, gene de geniş boyutlu akın olmuştur. Bayram sonrası günlerinde ise ekonomik durgunluk devam etmiştir.

Piyasalarda ve özellikle otomotiv ve beyaz eşya kesimlerinde durgunluk kendisini çok şiddetle hissettirmekte ve bazı firmaların küçülmeye yöneldikleri ve eleman çıkardıkları görülmektedir. Tofaş'ın satışları % 53'ten fazla azalmış, dolayısıyla da bazı otomotiv sanayii kuruluşları üretimlerini yarıya indirmek zorunda kalmışlardır. Yalnız Tofaş'da 2400'den fazla işçi işten çıkarılmıştır.

Ekonominin en kapsamlı kesimlerinden biri olan inşaat kesiminde de durgunluk gözlenmekte, inşaat maliyetlerinin son aylarda 2,5 defa artması, satışları olumsuz etkilemektedir. Özel ve kamu kesimlerinde kapasite kullanım oranları, tekstil dışında gerilemektedir. Özel sektörde kapasite kullanımındaki bu gerileme, geçen yıla göre % 15'i bulmuştur.

Hazine Bonosuna Rağbet Arttı

1994 Mayıs'ının ikinci yarısı ile Haziran ayı başları arasında gözlenen diğer bir ilginç olay, finansman sıkıntısı çekilmesine rağmen, Mayıs sonlarında Hazine'nin çıkardığı 20 trilyon TL'lik Hazine bonusunun iki günde satılmış olmasıdır. Maliye Bakanlığı, bu durum üzerine iki defa daha 20'şer trilyon TL'lik Hazine bonusu çıkarmış ve bunlar da bir gün içinde satılmıştır. Hazine bonolarının kapış kapış satılmasının nedeni, bunların üç aylık net devre faizinin % 50, yıllık bileşik faizinin ise % 406 olmasıdır. Bu faiz oranının cazibesi, dövize olan talebi önlemekle beraber, bankaların faizlerinin yükselmesine neden olmamıştır.

Bu uygulama, Hazine Müsteşarı'na göre, piyasadaki paranın Hazine'ye yönelmesine yol açmakta ve Hazine de bu parayı devlet ödemeleri şeklinde tekrar piyasaya döndürmektedir. Bu arada devletin yüklendiği munzam faiz ödemelerinin yükü nasıl karşılanacaktır? Bu sorunun cevabı belirtilmemektedir. Akla yakın gelen çözümler; kamu faiz ödemelerinin yeni ve daha uzun vadeli bonolarla karşılanması, faiz oranlarının indirilmesi, veya ödemelerin konsolidasyonudur.

Bu ihtimaller, iş âlemini bankalara karşı şiddetli eleştiriler yapmaya yöneltmiştir. Türkiye Odalar Birliği, bankaları yüksek faiz oranları uygulamaları nedeniyle ekonomiyi darboğaza sokmakla suçlamakta; artık sanayici, tüccar ve esnafın kredi ihtiyaçlarını bankalardan karşılamalarının imkânsız olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bankalar da Hükümet'in uyguladığı yüksek faiz politikasının geçici olması gerektiği görüşünü ileri sürmektedirler.

Piyanın bu kadar yüksek faizlerle çalışmasına imkân olmadığı için, faizlerin düşme zorunda olduğu, bunun sonunda dövizin kısa bir süre sonra tekrar yükselişe geçeceği tahmin edilmektedir. Dövizin yükselmesi ve devalüasyon, ihracatın da artmasına neden olacaktır.

Türk ekonomisinin içinde bulunduğu darboğazdan çıkmasının yeğâne yolu, döviz getiren faaliyetlerin geliştirilmesidir. Bu gerçeği ülkemizde herhalde anlamayan yoktur. Bu hususu Cumhurbaşkanı Sayın Demirel de açıkça vurgulamaktadır.

Ülkemizin içine sürüklendiği ekonomik kriz, Hükümet'in 5 Nisan 1994'de açıkladığı istikrar tedbirleri ile daha vahim bir duruma dönüşme eğilimindedir. Ek vergiler, yüksek faizler, halkın satın alma gücünün azalması, hem iş adamlarını hem de çalışanları zor duruma düşürmektedir. Döviz ve faiz kısılcından bunalan firmalar, küçülmek zorunda kaldığından, bu yılın geri kalan kısmında gelirler ve buna paralel olarak da üretim azalacaktır.

Üç Rakamlı Enflasyon

Enflasyon Mayıs ayında da geçen yıllara göre yüksek olmuştur. 1993 Mayıs'ında % 4.7 olan tüketici fiyatları artışı, 1994'de % 10'a çıkmıştır. Devlet İstatistik En-

stītüsü (DiE)'nün rakamlarıyla 12 aylık enflasyon 1994'de % 117,8 olmuştur. Bu rakam geçen yıl % 65 idi.

Özel Finans Kurumları

Devletin bankalarla ilgili bazı uygulamaları, özel finans kurumlarını kapsamaktadır. Banka mevduatına uygulanan devlet güvencesi, özel finans kurumlarına uygulanmamaktadır.

Ayrıca, 2 Haziran 1994 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan TC Merkez Bankası Tebliği ile, özel finans kurumlarının, Türk Lirası ve yabancı fonlar için kasa ve bankalar ile Merkez Bankası'nda % 10; fon artışları için kasa ve bankalarda % 4, Merkez Bankası'nda % 16 blokaj bulundurmaları kabul edilmiştir.

Geçici İthalatta Teminat Kolaylaştırıldı

İhracatçılara kolaylık sağlayacak olan geçici ithalatta banka teminat mektubu verilmesi ile ilgili olarak, 20 Mayıs 1994 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir tebliğ ile bu teminatın Hazine tahvil ve bonusu ile de karşılanabileceği kabul edilmiştir. 12 ay içinde en az 2 milyon, 6 ay içinde 1 milyon dolar ihracat yapanlar için bu teminat, Türk Eximbank nezdinde açılacak Teminat Sigortası'ndan mahsup edilebilecektir.

Akaryakıt Zammı Olayı

Özel petrol şirketleri, 1 Haziran 1994 günü, fiyatlarını % 42 ile % 54 arasında değişen oranlarda artırmışlardır. Ancak, Petrol Ofisi bu zamma katılmamıştır. Piyasada iki gün süren farklı fiyat uygulaması, Hükümet'in Akaryakıt İstikrar Fonu'nu sıfırlaması ile düzeltilmiştir. Bunun üzerine Petrol Ofisi ile diğer özel petrol şirketleri, eski fiyatlarla satışa devam etmişlerdir.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR (AYLIK DERGİ)

IDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultannahmet - İstanbul • TELEFON : (0-212) 518 17 32 • YA ZIŞMA : P.K. 769; 80005 Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL 1994 İÇİN YILLIK ABONE : 360.000 TL; ÖĞRENCİLERE : 180.000 TL • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 443-2, İş Bankası Çağaloğlu Şubesi 256319, Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beğoğlu Şubesi 768 • DİZGİ ve GRAFİK DÜZENLEME : Yazıevi, Telefon: 512 60 43 • BASKI : Kent Basımesi, Telefon: 528 08 15 • CİLT : Dostlar Ciltleri, Telefon: 526 59 24 • BASKI TARİHİ : 23 Haziran 1994 • GENEL DAĞITIM: YAYSAT •

25. yılda, yine

**“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Yeni Yayınlar

M. TARIK YAŞA

EKONOMİDE ÖZAL'LI YILLAR 1980 – 1990

URAS, T. Güngör; AFA Yayınları No. 248, 21. Yüzyıla Doğru No. 18; İstanbul, Eylül 1993; 180 sayfa, (KDV dahil) 70.000 TL (*).

Sayın T. Güngör Uras'ın küçük hacimli ve fakat zengin içerikli olan bu yapıtında, 1980 – 1990 yılları arasında Türkiye'de uygulanan ekonomik politikalar toplu olarak özetlenmektedir.

Türkiye ekonomisinde merhum Turgut Özal'ın söz sahibi olduğu 1980 – 1990 döneminde, yazarın da ifadede ettiği gibi; «serbest piyasa ekonomisine geçiş, ekonomik ve sosyal hayatta yeniden yapılanma konusunda sağlanan gelişmeler, dünya üzerinde benzer değişimi hedef alan birçok ülkeye için örnek olabilecek niteliktedir.»

Gerçekten de anılan dönemde uygulanan ekonomi politikaları, Türkiye ekonomisinin yapısını büyük ölçüde değiştirmiştir. Yazarın da belirttiği gibi; «Bu değişim her gelir düzeyindeki, her sosyal sınıftaki» insanımızı etkilemiştir. Bununla beraber, «kamuoyunda genellikle değişimin olumsuz sonuçları üzerinde» durulmuştur. Söz konusu olumsuz sonuçların tartışılması, aradan uzunca sayılabilecek bir süre geçmesine karşın, günümüzde de sürmektedir. Böyle olunca da, «değişimin bütünlüğü unutulmaya» başlamıştır. Bu yapıtın hazırlanıp yayınlanmasının «amacı, sonuçları tartışmadan, bir bütün olarak 'neler yapıldığını' hatırlatmaktır.»

Kitap, «1980 – 1990 Özal'lı Yıllar»

(*) Kitabı almak isteyenler şu adrese başvurmalıdırlar: «AFA Yayıncılık A.Ş., Babıali Cad. Sıhhiye Apt. No. 19/8; Cağaloğlu – İstanbul.» Telefon (0-212) 526 39 80.

başlıklı giriş niteliğindeki kısmı izleyen dört ana bölümden oluşmaktadır. Başlangıç bölümünde «ekonomide yapısal değişim arayışına dönük politikalar ve uygulamalar üzerinde genel olarak durulmaktadır. Konu sırasıyla; «Politikalar», «24 Ocak 1980'den Sonraki Uyum Süresi», «Uyum Arayışı, Esneklik Konusunun Gündeme Gelişi», «Kaynak Dağılımındaki Değişim», «Dış Borçta Türkiye'nin Şansı» ve «Neler Yapıldı?» altbaşlıkları altında incelenmektedir.

Bu arada 1980'den sonra uygulanan politikalarla sağlanan gelişmeler özetle şöyle açıklanmaktadır: «Serbest piyasa ekonomisine geçildi»; «Döviz giriş ve çıkışında tam bir serbesti sağlandı, ülkenin döviz dengesinin korunmasını mümkün kılacak sistem kuruldu ve işletildi»; «İç talebi karşıladıktan sonra, ihracatın devamlı artışına imkân verecek bir üretim kapasitesinin gerçekleşmesi sağlandı»; «Sanayide, tarımda çağdaşlaşma yolunda yapısal değişim teşvik edildi. Artan ihracatta sanayi ürünlerinin payı % 20'lerden % 80'lere yükseldi»; «Ülkenin temel altyapısı çağdaş düzeye çıkarıldı»; «Mali aracı kurumlar kesiminin tüm müesseseleri kurulup işler hale getirildi»; «Ekonominin dışa açılması sağlandı. Mal, hizmet giriş çıkışlarında serbestlik gerçekleştirildi»; «Yabancı sermayenin Türkiye'ye ilgisinin ve girişinin artması sağlandı»; «Hızlı şehirleşme ve çözüm için, konut üretimi artırıldı, idare hizmetleri geliştirildi»; «Hızlı nüfus artışına rağmen işsizlik oranının artması sınırlandırıldı»; «Bütün bunlar yılda ortalama % 5 bir kalınma içinde gerçekleştirildiğinden,

sabit fiyatlarla kişi başına gelirin artırılması, reel olarak refahın yükseltilmesi mümkün olabildi».

Bu olumlu gelişmelere karşın, 1980-1990 döneminde iki konuda darboğaz ile karşılaşıldığı ve belirlenen hedeflerin tutturulamadığı anlaşılmaktadır. Bu konular; «Enflasyonun % 20'lerin altına çekilmesi» ve «Gelir dağılımının hızlı olarak düzeltilmesi»dir.

«Yapısal Değişim» başlıklı birinci bölümde, sırasıyla; «döviz giriş çıkışları önündeki engellerin kaldırılması, ekonominin döviz üretebilir güce kavuşturulması ve dış ticaretin libere edilmesi»; «fiyat ve faizin serbest bırakılması»; «mali piyasalarda çağdaşlaşmanın sağlanması»; «sermaye hareketleri serbestisi»; «KİT'lerin ekonomiyeye baskısının azaltılması, özelleştirme»; «yapısal değişimin finansmanını sağlayacak kaynakların bulunması»; «serbest piyasa ekonomisi düzeninin gelişmesini sağlamaya dönük biçimde kamu kesiminin (idari yapının) yeniden düzenlenmesi» üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde «1980-1990: Tasarruflar, Yatırımlar ve Üretimdeki Oluşum ve Değişim»; üçüncü bölümde «Ekonominin Dışa Açılması Politikası, İhracat ve İhracatın Teşviki»; dördüncü bölümde «Kurumsal Gelişmeler» verilmektedir.

Bölümleri, «1980-1990 Yıllarında Ne Oldu?» başlıklı bir genel değerlendirmeye ayrılmıştır. Burada; uygulanan ekonomik politikalarla Türk ekonomisinin yapısındaki değişimin

genelde «iyiye yönelik» olduğu ve «kamuoyu tarafından kabul» gördüğü; «kendi içinde kalıplaşmış bir ekonomi»nin dışa açıldığı açıklanarak şöyle denilmektedir: «Dışa açılan bir ekonomik yapı tersine döndürülemez... Ancak, dışa açılmanın gereği düzenlemeler sürdürülebilir. Çark bir kere döndürülünce, tersine çevirmek çok güçtür. Hatalar ancak çarkın dönüşünü yavaşlatır... İyilikler çarkın dönüşünü hızlandırır.»

Daha sonra, «bu değişim sürecinde yapılması gereken fakat uygulamada başarısız kalınan noktalar» şöyle belirtilmiştir: «KİT'ler ve kamunun yönetimine etkili olduğu bankalar özelleştirilememiştir»; «Sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri mahalli idarelere ve özel sektöre devredilememiştir»; «Memur sayısında ve Silahlı Kuvvetler personelinin sayısında azaltmaya gidilememiştir». Bunların yanı sıra; «yapısal değişimin zorunluluğu olarak üstlenilen bazı riskler»e değinilmiştir. Ekonomide durgunluğa sebep olma endişesiyle fiyat artışlarını frenleyecek tedbirlerin alınamamış, sosyal güvenlik sisteminin zayıflamasının önlenememiş olması gibi... Yazara göre; «önemli olan bu yeni yapının daha iyiye yönlendirilmesi ve bu yapı içinde dışa açık, çağdaş, güçlü bir ekonomi arayışının sürdürülmesidir.»

«Bitirirken...» başlıklı son ayrımda, kitap hazırlanırken «daha önce yapılan benzer çalışmalardan büyük ölçüde yararlandı»ğı belirtilerek bunlar sıralanmakta; bu arada, o zaman hayatta olan merhum Turgut Özal'ın,

Anavatan Partisi'nin kuruluşunda yayınlanan programın çalışmaya ek olarak verilmesini istediği; bu belgenin «yapısal değişimin 1983 yılından önce bir bütün olarak düşünüldüğünü, hedeflerin önceden belirlendiğini ortaya koyduğuna» inandığı açıklanmaktadır.

Kitap, iki ek ile son bilmaktadır. «Ekonomide Kararlar Dizisi» başlıklı «EK 1»de, «30 Haziran 1977» ile «19 Ocak 1992» arasında Türkiye ekonomisine ilişkin başlıca olaylar ve alınan kararlar; tarih sırasıyla, özetlenerek, toplu halde verilmektedir. «EK 2»de ise, yukarıda değindiğimiz, merhum «Turgut Özal'ın Anavatan Partisi'nin Kuruluşu Nedeniyle 20 Mayıs 1983 Tarihinde Açıkladığı Program» yer almaktadır.

Yazar; Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra Devlet Planlama Teşkilatı'nda 12 yıl uzman olarak çalışmış, 1974 yılında İstanbul'a gelmiş, bir süre TÜSİAD'ın Genel Sekreterlik görevinde bulunmuş, ardından özel sektöre ait büyük kuruluşların en üst kademelerinde görev almış, paralel olarak 1983'den bu yana önde gelen günlük gazetelerde ekonomi yazarlığını sürdürmüş, Doktor ve Doçentlik dereceleri olan bir kişidir.

Yapıt, böyle üstün niteliklere sahip bir yazarın, araştırmacı ve gözlemci kişiliğine bilgi birikimi, görgü ve deneyimlerini katarak ortaya çıkardığı ciddi bir çalışmadır. Yazar, yaldızlı cümlelerle sayfalar doldurmak yerine, rakamlara dayandığı gerçekleri az ve öz olarak, sade bir dille yazmayı yeğlemiştir.

Kitap, 1980-1990 arasında geçen 10 yıllık dönemi ekonomik açıdan değerlendirmek isteyen iktisatçılar, araştırmacılar, işletme ve kuruluşların yönetim kademesinde bulunanlar ve politikacılar için başvurulması gereken çok yararlı bir kaynak niteliğindedir. Öte yandan, üniversite ve yüksek okullarda özellikle lisans üstü ekonomi öğrenimi görmekte olan öğrencilere de, kendilerine geniş düşünme ve araştırma yeteneği kazandıracak ve benzer çalışmalar için örnek oluştura-

cak bu değerli yapıtı el altında bulundurmalarını öneririz.

Yazarı, bir döneme ışık tutan bu ilginç, yararlı ve hazırlanması sabır isteyen çalışması için yürekten kutlarız. Kitabı okumalarını, bir kilo keçiyoynuzu çiğnemek yerine bir tatlı kaşığı saf bay yemeği yeğleyen tüm okurlarımıza salık veririz. Sözlerimizi bitirirken, bu ağırbaşlı yapıtı tanıtmakta geç kaldığımız için de yazardan ve okurlarımızdan özür dileriz.

KEMAL KURDAŞ

EKONOMİK POLİTİKA ÜZERİNE
İncelemeler-Yorumlar

«Öyle görünmektedir ki, fırsatçı popülist politikacı takımı, dışarda ve içerde borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece, ekonomik politikada kendiliklerinden hiç bir zaman bilimsel ve ciddi politika ve tedbirlere başvurmayacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir. Oysa devlet gemisi, fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir.»

Fiyatı 150.000 TL / Öğrencilere indirimli

İsteme Adresi

Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak No. 6/2; Sultanahmet - İstanbul
Telefon: (0-212) 518 17 32

İŞ İŞTEN GEÇMEDEN... OYAK SİGORTA

► Tüm Konut Sigortası ► Tüm İşyeri Sigortası ► Tüm Otel Sigortası ► Karı Kaybı Sigortası ► Kıra Kaybı Sigortası
Kasko Sigortası ► Trafik Sigortası ► Yurtdışı Kasko Sigortası ► Yayımlı Kari Sigortası ► Otellere Korkut Sigortası
Taşınan Yalın Sigortası ► Bağış Sigortası ► Mali Sorumluluk Sigortası ► Ferdi Kaza Sigortası ► Hırsızlık Sigortası
► Taşınan Para Sigortası ► Emekliye Süresizlik Sigortası
► Cam Kırılması Sigortası ► Uçak Sigortası ► Helikopter Sigortası ► Tekne Sigortası ► Yat Sigortası ► Tekne ve Yat İnşaat Sigortası ► Manna Sigortası ► Nüfusiyat Sigortası ► Hırp Sigortası ► Usans Kaybı Sigortası
► CMR Sigortası ► İnşaat Sigortası ► Montaj Sigortası

► Makine Kırılması Sigortası ► Elektronik Cihaz Sigortası ► Sağlık Sigortası ► Hayat Sigortası
► Yanılgınların Sigortası ► Kıredir Hayat Sigortası ► Ziraat LİMİT Sigortası ► Sora Sigortası ► Kumeri Kıymantaları Sigortası ► B Baş Haysan Sigortası ► Kültür Bakıcılığı Sigortası

OYAK SİGORTA

Muhtasib Mebusan Cad. Oyak İş Hanı No 81 Salıpazarı - İST.
Tel: (312) 251 98 04 (8 hatlı) Ankara (312) 418 03 25 - 418 03 36
Faks: (312) 463 30 96 - 422 61 86 Adana (322) 457 19 65 - 457 22 62
Oyak Sigorta Bir Oyak Yayıncıya Kurulmuş ve Emisyon Bankası Kuruluşudur.

RENAULT 9 FAIRWAY

Keyifli ve renkli bir dünya... Hani şu, bir an için bile
olsa kendinizi duyguların akışına bırakıp ulaşmak
istediğiniz dünya... Bir güvercinin kanadına tutunup
uçup gitmek istediğiniz dünya...

Şimdi Fairway'le o dünyaya çok yakınsınız...

- 1600 cc motor hacmi ● Aerodinamik yapılı ön panjur ● Ön ve arkada kasa renginde, darbe emici özellikli ve spoiler'lı aerodinamik geniş tamponlar
- Merkezi kilit, renkli camlar, elektrikle kumandalı ön camlar
- Kasa rengi aerodinamik arka rüzgarlık.

RENAULT
YARDIM
0600 211 41 00

BİLGİ
RENAULT MAİS

Renault 9 Fairway ile ilgili
daha ayrıntılı bilgi almak için
BİLGİ RENAULT MAİS'i arayın,
RENALT MAİS'i ziyaret edin veya
bu sayfa üzerindeki numaraları arayın.

EMNİYET KEHEMİNİZİ BAĞLAYAN
SİZİ KORUYAN

RENAULT
YASANACAK
OTOMOBİLLER